

AUST-AGDER-ARV
2004

Årbok
for
Aust-Agder
Kulturhistoriske senter

Arendal 2005

Forsidebilde: Gokstadskipet. Stikk av Hallquisth. Fra O.A. Øverland:
Illustreret Norges Historie, Kra. 1885.

Aust-Agder-Arv 2004

Utgitt av Aust-Agder kulturhistoriske senter

Parkveien 16, 4838 Arendal

© Aust-Agder kulturhistoriske senter

Redaktør: Kjell-Olav Masdalen

Layout og trykk: Tvedestrand Boktrykkeri AS

Papir: Multiart, 150 gr. silkematt

Sats: Garamond

Opplag: 1000

ISSN 0572-4368

Innhold

Forord	4
En familie av folkeminneramlere på Agder	5
Jan Faye Braadland	
Var Dypvåg kirke en høgendeskirke?	47
Om Dypvåg kirke og samfunnet rundt i middelalderen	
Håkon Haugland	
Under himmelen blå	70
Agder i norsk rikssamling	
Kjell-Olav Masdalen	
Husmorskoler og husmorskolene i Aust-Agder	111
Brit Østerud	
Årsmelding 2003 Aust-Agder-Arkivet IKS	123
Årsmelding 2003 Aust-Agder-Museet	140
Venneforeningen til Aust-Agder kulturhistoriske senter	149

Forord

Aust-Agder kulturhistoriske senter har i år gleden av å presentere Aust-Agder-Arv i nytt format og med layout tilpasset institusjonens grafiske profil. Det er lagt vekt på å bruke formatets muligheter til å gjøre teksten mer leservennlig og til å gi gode illustrasjoner til de enkelte artikler. I tillegg er sidespalten i utstrakt grad brukt til å gi utfyllende informasjon om personer, emner og begreper omhandlet i teksten. Dette er det første forsøket - vi håper å kunne videreutvikle dette i kommende utgaver. Men først og fremst er det artiklene som skal stå i sentrum.

Jan Faye Braadland skriver om «En familie av folkeminnesamlere på Agder». Hovedpersonen i artikkelen er Andreas Faye «ukjente lillebror», Christian Faye, som viser seg å være en mer spennende og allsidig person enn tradisjonen hittil har villet ha det til. I artikkelen møter vi også den kjente arabist og bibeloversetter Alexander Seippel og miljøet på gården Frøysnes i Bygland, samt ordføreren og sognepresten i bygda, A.M. Møglestue. Braadland, født 1958 i Oslo, er forfatter, og skriver på en biografi om Andreas Faye. Han har tidligere skrevet om «Andreas Faye og det nasjonale gjennombrudd» (Aust-Agder-Arv 2003).

Håkon Haugeland stiller i sin artikkel spørsmålet «Var Dypvåg kirke en høgendeskirke»? Dette spørsmålet belyser han ved å drøfte hvorvidt Dypvåg kan ha vært en storgård i middelalderen, om gården var en religiøs og rettslig «midstad» og om det finnes kilder som kan si noe om Dypvåg som et bygdesentrum, et sted der folk i bygda møttes. Haugland, født 1980 i Tvedestrand, har bachelorgrad i historie og holder for tida på med mastergrad, arbeidstittel: «Bygilder i norsk høy- og senmiddelalder». Han har i flere år vært sommerguide i Dypvåg kirke.

Kjell-Olav Masdalen skriver i sin artikkel «Under himmelen blå» om Agder i norsk rikssamling. Han tar utgangspunkt i Snorres beretning, men viser ved hjelp av en rekke andre kilder, og historikers behandling av disse, at den autoriserte forestillingen om at Harald Hårfagre samlet Norge til et rike ikke står for nærmere kritikk, og at beretningen om Harald Granraude, dronning Åsa og den egdske Halvdan Svarte helst må henvises til fiksjonenes verden. Masdalen, født 1948 i Søndeled, er kst. direktør ved Aust-Agder kulturhistoriske senter og har blant andre emner fra middelalderen skrevet om Rygjard og den middelaldersteinkirka på Tromøy (Aust-Agder-Arv 1998 og 2001/2002).

Brit Østerud skriver om «Husmorskoler og husmorskolene i Aust-Agder». I artikkelen trekker hun linjer mellom utviklingen av skoleslaget i Aust-Agder og den nasjonale utviklingen. Utviklingen av skoleslaget følger to hovedlinjer knyttet til landhusholdningsskolene og byhusmorskolene, der den siste hovedlinjen ender opp i en sidelinje, nemlig faglinjer ved de videregående skoler. Østerud er født 1957 i Oslo, er bibliotekar ved Aust-Agder kulturhistoriske senter og leder av arkivavdelingens formidlingsarbeid.

Redaktøren håper leserne finner artiklene interessante og ønsker lykke til.

Arendal i mars 2005

Redaktøren

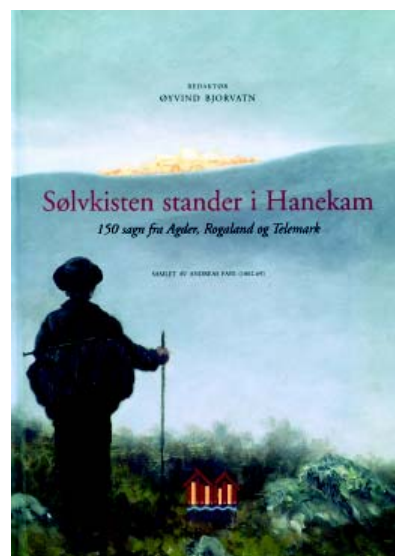
En familie av folkeminnesamlere på Agder

Jan Faye Braadland

Den kjente Holt-presten og sagnsamleren Andreas Faye (1802-69) inspirerte mange til å samle folkeminner, ikke minst Holt-seminaristene, som i hele Fayes bestyrertid fra 1839-61 ble oppfordret til å nedskrive sagn fra sine hjembygder. Lokalhistorikeren Øyvind Bjorvatn har nylig redigert og utgitt boken *Sølvkisten stander i Hanekam* med et utvalg av seminaristenes originale sagnbidrag fra Fayes samlinger i Riksarkivet. Boken med 150 tidligere, upubliserte sagn fra Agder, Rogaland og Telemark, samlet av Andreas Faye for mer enn 150 år siden, er blitt en aldri så liten folkloristisk sensasjon og godt mottatt blant det historiske interesserte publikum på «den bløde kyststriben». I forbindelse med dette arbeidet dukket det også opp et par ukjente sagn fra Holt prestegjeld, som er gjengitt i årboken *Dengang - på våre kanter 2004*, utgitt av Historielaget for Dypvåg, Holt og Tvedestrand.

Det spesielle med sagnene fra Holt er at de er samlet av Andreas Fayes hittil nokså ukjente lillebror, **Christian Gerhard Faye** (1824-1910), som bodde hos sin bror på Holt prestegård i mer enn 20 år. Disse sagnopptegnelsene, sammen med en del eventyroppskrifter fra Agder og noen stev, ble i 1891 innlevert til professor Moltke Moe av professor **Alexander Seippel** (1851-1938), som var en nevø av Andreas Faye. Dette viser nok at professor Seippel ganske sikkert må ha plukket opp et og annet fra sin kjente onkels arbeid med folkesagnene i sitt virke som språkprofessor, målmann og stevsamler. Og det viser at Andreas Fayes folkloristiske samlerånd ikke bare svevde over Holt seminar, men at den også var sunket inn hos nære familiemedlemmer. I tillegg var Fayes barndomsvenn og senere svoger, sogneprest til Bygland **Andreas Ferdinand Møglestue** (1804-86) også en ivrig folkeminnesamler og hadde levert et utvalg eventyroppskrifter til Jørgen Moe i 1847. Med andre ord var både Andreas Fayes lillebror, nevø og svoger folkeminnesamlere!

For alle som sysler med historieskrivning i en eller annen form, er det et velkjent fenomen at det som regel alltid følger en eller flere historier til hvert nytt funn eller hver ny oppdagelse. Tilfellet med Christian Fayes sagn fra Holt, som ble innlevert av professor Alexander Seippel til professor Moltke Moe i 1891, rommer mange slike historier og flere mulige tolkninger. Hvorfor samlet Christian Faye sagn fra Holt? Hvordan havnet disse sagnene til slutt i Norsk Folkeminnesamling ved Universitetet i Oslo? Hvorfor har ikke professor Alexander Seippels folkloristiske innsats

«Sølvkisten stander i Hanekam».

Tv.strand 2004.

Øyvind Bjorvatns utgave med tidligere, upubliserte Faye-sagn solgte som varmt hvetebrød høsten 2004. Så godt som hele opplaget på 1000 eksemplarer ble revet bort i løpet av noen uker.

i Setesdal tidligere vært knyttet til onkelen Andreas Fayes navn? Leverte sogneprest Møglestue sagn til Fayes samlinger?

Om sogneprest Fayes ukjente lillebror

Den ukjente lillebror, Christian Gerhard Faye (1824-1910), på sine eldre dager. Ukjent fotograf. I Arne Fayes private eie, Asker.

I slektshistoriske oversiktsverker om familien Faye finnes bare få og spredte opplysninger om sogneprest Andreas Fayes hittil nokså ukjente lillebror, halvbroren Christian, som ifølge familietradisjonen etter sigende skal ha vært litt mindre begavet enn sine eldre hel- og halvsøsken. Det heter ellers om ham at han var utdannet «Agro-nom», at han kom til sin bror på Holt som 17-åring og var på enkefru Fayes gård i Biri til sin død 25.06.1910. Mer hører vi ikke om Christian i kjente, skriftlige genealogiske fremstillinger. Slik blir han nærmest stående igjen som en ubetydelighet, som en historisk parentes i skyggen av sine søsken. Men da artikkelforfatteren tok utfordringen og begynte å grave i kildene, fremsto snart en langt mer nyansert personbiografi. Etter hvert skulle det tegne seg et bilde av en spennende og allsidig personlighet med et vidt spekter av erfaringer og kunnskaper. Hvem var så denne sogneprestens ukjente lillebror?

Christian Gerhard Faye ble født på Tangen, Strømsø i Drammen den 13.01.1824 av foreldrene Christopher Faye (1772-1825) og Bodil *Margrethe* Olsdatter Pladsen (1797-1880). Han ble i begynnelsen av mars samme år døpt i Tangen annekskirke. En rekke prominente personer fra Drammens borgerskap var faddere ved dåpen, blant dem overlærer ved Drammens lærde skole, Christian Fredrik Arbo (1791-1868). Faren, «Stadsmægler» Christopher Faye, var blitt gift andre gang med Margrethe på Bragernes 20.07.1818, og lille Christian var ikke fylt 2 år da faren døde i desember 1825.

I «En kort Beskrivelse over mit Levnesløb», som befinner seg i Fayes familiearkiv i Aust-Agder-Arkivet, beskriver Christian Faye selv en temmelig ublid skjebne i barne- og ungdomsårene, men gir oss samtidig fornøyelige glimt fra hverdagslivet:

Jeg er født paa Tangen i Drammen den 13de Januar 1824. Jeg var hjemme til mit tiende Aar, da jeg kom paa et Bogtrykkerie i Christiania, men der blev jeg kun i fire Maaneder, da Hr: Aalholm solgte Bogtrykkeriet til Hr: Dahl og Aalholm sagde til mig at jeg ikke skulde være hos Dahl. Derefter blev det bestemt at jeg skulde være Skrædder, og jeg var allerede inne hos en Skrædder for at han skulde lære mig det, han synes jeg var saa liden. Min Broder Georg

skrev efter mig, at jeg skulde komme til ham og der var jeg i 4 Aar. Jeg lærte Engelsk hos ham tilligemed Historie, Geographie, Regning og Skrivning, men da han ikke kan skrive ordentlig selv, saa kunde han ikke lære mig at skrive, og jeg skrev efter nogle Forskrifter som jeg havde skrevet saa mange Gange at jeg kunde dem udenad. Jeg blev ogsaa comfirmeret hos ham. Naar jeg skulde læse op en Lectie for ham saa stammede jeg saa at jeg gjentog et Ord tre, fire Gange. Kort førend min Comfirmation saa var jeg i Drammen med Georg og da var det bestemt at jeg skulde være Snedker, men hvorfor jeg ikke blev det ved jeg ikke. Paa den Tid havde min Søster Maren Bryllup med Christen Seeberg, hvortil baade Georg, Marie og jeg var buden, men vi kunde ikke komme for Bryluppet var om Søndag og Protestanttaften skulde være om Tirsdagen. Da vi sad og spiste Middag paa Valle saa kom Frue Hald og Dorothea Madsen dertil; da de havde spist Middag og drukket Caffé saa blev det bestemt at jeg skulde være deres Ledsager til Krakken, da Frue Hald ikke vidste Veien og da jeg ogsaa skulde lukke op Grinene for dem. Paa Veien til Krakken havde jeg en lang Samtale baade med Frue Hald og Dorothea, og jeg syntes dengang at den sistnævnte var meget vakker. Georg og Marie tilligemed mig reiste ud til Lensmand Hagerman Søndagen, som jeg om Mandagen skulde reise til Hr: Hald for at gaae med Dampbaaden til Holt. Da vi skulde reise hjem om Aftningen, saa var det mørkt og meget søllete, og da Georg ikke kunde see godt naar det er mørkt, saa maatte jeg leie Hesten hele Veien omtrent 1 Miil, saa jeg var søllete lang op paa Knæerne. Mandagen reiste jeg fra Krakken til Hr: Hald for at gaae med Dampbaaden om Tirsdagen til Holt. Jeg reiste sammen med D Madsen paa Dampbaaden og jeg var søesyg, men hun var ikke det minste syg. Hun og jeg kom til Arendal om Torsdags Eftermiddag, og vi gik til Hr: Bull hvor jeg var medens Dorothea gik til Hr H. Herloffsen for at høre om det var kommen nogen Hest efter hende, men da det ikke var kommen nogen saa fik jeg en Hest Leid og kom til Holt Klokkeren 11 om Torsdags Aftningen. Hvorfor jeg ikke kom til at blive i Arendal Natten over var; at de ikke havde nogensteds at lade mig ligge hos Bull.

Om morgenen saa blev jeg med Andreas til Næs. Da jeg skulde ind at drikke Thevand saa saae jeg Antoinette Lund, en Pige som var meget munter og sat Liv i meg. Naar Andreas var paa Værket saa holdt vi stor Støie og en Søndags Aften saa dandsede Antoinette og jeg til Klokkeren 11 om Aftningen, saa de maatte komme ned og bede os holde op, thi de kunde ikke faa sove paa Barnekammeret for vi holdt for meget Støie. S. Vinter lærte jeg af Madsen at hefte Bøger, og jeg bandt en Bog ind allene uden Madsen hjalp mig noget. Da

Andreas engang kom fra Tvedestrand saa sagde han at han havde hyret mig som Kahytdreng med Hr L: Holm.

Jeg var meget syg paa Overreisen til England og da vi kom til Hull saa kjøbte jeg bort de Penge jeg havde faaet af Andreas. Da jeg kom hjem fra min første Reise, saa var Antoinette reist til Arendal til sin Bedstemoder der.

Da jeg kom hjem fra min 2den Reise saa var Neta og hendes Datter Maren her og Georg kom den samme Aftning som jeg kom fra Tvedestrand.

Ved mange Mirakler og Undergjæringer beviste Jesus, at han var en gudommelig Lærer. Han gav Blinde deres Syn og Døve dere Hørelse. Maaløse gjorde han talende, Værkbrudne og Spedalske helbredede han og nogle Døde opvakte han. En fornem Mand ved Navn Nicodemus sagde derfor engang til ham: «vi vide, at Du er en fra Gud udsendt Lærer, thi Ingen kan gjøre de Ting som Du gjør, udenat Gud virker med ham.» Han havde ogsaa for det meste en stor Mængde Tilhørere som glædede sig over hans fattelige Lære og velgjørende Mirakler.

Da mine Forældre døde, saa fik jeg intet efter Dem, og da jeg ikke havde nogle Slægtninger som kunde hjælpe mig, saa vandrede jeg forladt fra den ene Gade til den Anden i Byen, uden at nogen vilde tage sig af mig. Undertiden faldt det mig ind at jeg maatte tage mig noget Nyttigt for; men da jeg allerede fandt Glæde med mine nye Kammeraters, Gadedrengernes Omgang; og da mine Klæder paa samme Tid blev værre og værre, saa jeg omsider skammede mig ved at blive kjendt, og nu beslutted jeg at gaae til neste Bye for at betle mit Brød. Da jeg havde taget denne Beslutning og forsynet mig med en Brødkorpe og en Haslekjep, stod jeg og læned mig til Broen, der fører udaf Byen, blev mine Øiene, jeg veed ikke hvorledes vaade, men jo mere jeg tørrede dem af, jo hurtigere løb de nedover mine Kinder og jeg hulkede høit. Plutselig stod ved Siden af mig en lille tyk Mand i en bruun Frake: «Hvad staaer du der og tuder for Bængel?» sagde han. Jeg vendte mig forskrækket om, og jeg havde mindst ventet at see denne Mand her. Det var en Captaine fra Flensburg, som saa ofte havde handlet med min Fader. Endelig fik jeg Munden paa Gang, og nu beskrev jeg ham min slemme Skjebne. Den gode Mand blev rørt, betænkte sig lidt og sagde til mig, at han vilde have Medlidenhed med, og spurgte mig om jeg ikke havde Lyst at seile med ham. Den som blev glad var mig; jeg fulgte strax med min nye Beskytter, og gav ham den første Prøve paa min Lydighed, ved paa hans Vink, at jeg skulde spise af de just

nyligen frembaarne Ærter og tømte det hele Fad, og det var ham en sand Fornøielse at see mig spise saa godt. Han blev mindre tilfreds, da jeg prøvde paa at arbeide ombord. Det vankede en dygtig Tamp og blaae Ryg. Gud velsigne ham i sin Grav, baade for sine Ærter og Tamp. Han gjorde mig til en ordentligt Menneske og jeg skal aldrig glemme ham, det er jeg sikker om.

Den gode Sophie gik en Morgen meget tidlig ud for at spasere, da hun var inderlig glad, thi hun havde gjort en god Handling. Hun havde nemlig reddet en fattig Familie udaf Fortvivelse, da hun havde givet den syge Enke Oline de Penge som hun havde faaet af sin Moder paa sin fødselsdag. Enkens Velsignelses taarer var som kostbare Perler for Sophies Hjerte, og hun trængte til en saadan Trøst! thi den gode Sophie havde kun lidt glæde i denne Verden. Hun havde været i flere Aar syg og led ret Meget. Da hun nu ikke kunde fornøie sig ligesom de andre unge Piger, saa brød de sig ikke noget om hende, og loe hende mange gange ud, naar hun hastende sneg sig forbi dem; dette skjær vel ogsaa Sophie i Sjelen.

Dette er både fornøielig og tragisk lesning på en og samme tid. De selvbiografiske opptegnelsene beveger seg fra beskrivelser av yrkeserfaringer, dagligdagse hendelser, familierelasjoner og bekjente personer fra Drammen, Arendal og Holt over til mer fragmentariske grublerier og religiøse betraktninger. Av detaljrikdommen i levnetsbeskrivelsen er det nødvendig å gi noen presiseringer og avklaringer i det foreliggende materialet vedrørende Christian Fayes biografi.

Boktrykkerne det vises til i innledningen av levnetsbeskrivelsen må være Niels Matthias Aalholm (1811-94) i Arendal og bokhandler Johan Fjeldsted Dahl (1807-77) i Christiania. Koblingen til disse har etter all sannsynlighet gått gjennom Christians eldre halvbrødre Andreas Faye (1802-69) og Georg Taylor Faye (1804-61), som begge var bosatt i Arendal og engasjert som lærere ved Real- og middelskolen på det aktuelle tidspunkt. Språkreformatoren Knud Knudsen (1812-95) fra Holt skriver følgende om sistnevnte i sine *Reiseminner* for året 1854: «Meningen var å gjæste Georg Faye, som jeg hadde hålt mig meget til, da jeg i Arendal læste til artium. Også i Drammen hadde jeg vært sammen med ham. Hvad som knyttet mig mest til ham, var ellers de offer, han hadde gjort for mig ved å gi mig fri undervisning, først på Næsværket og siden i Arendal. Nu hadde han flere halvståsne

Lærer og sogneprest Georg Taylor Faye (1804-61). Ukjent fotograf. I Arne Fayes private eie, Asker.

Seminarbestyrer og sogneprest
Andreas Faye (1802-69). Maleri av H. J.
F. Berg, 1842; Holt kirke.

barn, som han hålt lærerinne til. Han blev dog ikke nogen gammel man, men dødde mange år før sin ældre bror, sagamannen Andreas Faye».

Sensommeren 1833 forlot Andreas Faye lærerposten og ble sogneprest til Holt, mens Georg Taylor Faye i oktober 1835 ble utnevnt til residerende kapellan til Fons anneks, Ramnes i Vestfold. Det var dit lillebror Christian kom, ifølge ham selv og andre kilder, etter å ha bodd hjemme på Tangen de første ti årene av sitt liv, for så å gjennomleve en nokså omflakkende tilværelse som tigger, boktrykkerarbeider, skreddersvenn og kahyttsgutt. Tidspunktet må ha vært rundt 1836, og han skal da ha bodd hos broren på kapellangården Krakken i ca. 4 år. Gården var i en elendig forfatning, og Georg Taylor Faye fikk forbedret både jordveien og hovedbygningen betydelig i årene 1838-39 mens lillebroren ennå befant seg der. Kanskje hjalp Christian til med utbedringene og at det var derfor Georg foreslo at han skulle gå i snekkerlære i Drammen, noe det imidlertid ikke ble noe av.

På Krakken fikk han privat undervisning av sin bror, som utvilsomt må ha vært en god lærer, og Christian ble ifølge kirkeboken konfirmert 28.09.1840 i «Fodens Annex» hvor han oppnådde «Mg. Godt i Kundskab og Opførsel». Artikkelforfatteren deler for øvrig Christians opplysninger om broren Georgs mildt sagt håpløse og nærmest uleselige håndskrift. Den godeste Christian skal dessuten ha honnør for å ha en langt penere og mer tydelig gotisk håndskrift enn begge sine teologiutdannede lærerbrødre!

Christian Faye kom høyst sannsynlig til Holt i slutten av september 1840, noe som stemmer godt både med hans egen levnetsbeskrivelse og et brev fra Georg Taylor til Andreas Faye, datert Krakken 27.09.1840, hvor han opplyser at «Endelig sender jeg Christian afsted til dig», det vil si rett etter konfirmasjonen. I de trekvart årene Christian hadde bodd på Krakken, gir Georg halvbroren følgende attest: «Han har i den Tid han har været hos mig alltid været en frisk Gut, som vist ikke skal fornærme noget Væsen, samt alltid vist sig føielig og næsten alt for tjenstagtig». Og om hans kunnskaper skriver Georg: «Han har læst en Deel Engelsk, samt ogsaa Historie og Geographie, og jeg har øvet ham i Retskrivning, Skjønkrivning, samt practisk Regning staaer han tilbage i, som jeg troer han bør øves i». Av dette kan en altså slutte at det både var en føyelig, tjenestetvillig og en for hans alder relativt kunnskapsrik 16-åring som ble sendt fra den ene til den andre prestebroren høsten 1840.

Den Dorothea Madsen, som Christian syntes var «meget vakker», må være søsteren til Andreas Fayes første kone, Johanne Ditlevine Madsen (1819-46), datter av skipsfører Thomas Toft Madsen (1783-

1855) i Arendal og Anne Elene Madsen f. Dedekam (1795-1871). Hennes fulle navn var Anna Dorothea Madsen (født 1821), som senere ble gift med seminarlærer på Holt seminar og Fayes etterfølger i sogneprestembetet, Herman Thrane (1809-71). Fayes svigerforeldre bodde på Holt prestegård fra 1838-48, og det må derfor være den forhenværende skipsfører Madsen som lærte Christian kunsten «at hefte Bøger».

Det øvrige materialet etter Christian Faye i Aust-Agder-Arkivet består av noen spredte, religiøse betraktninger, et brev datert 24.01.1842 stilet til «Hr: Henrik Wergeland Udgiver af Bladet For Arbeidsklassen» med «en Morgen og Aftensang af mig, samt nogle Oversettelser fra det Svenske» til eventuell «Optagelse i Bladet», samt et brev fra Benedicta Aall datert Christiania 12.05.1869 angående Andreas Fayes død i Sande 05.05.1869.

Christian Faye hadde utvilsomt litterære interesser og ambisjoner, noe som senere må ha gitt seg utslag i hans glødende interesse for og innsamling av folkeminner. I brevet som han sendte «franco»

Holt kirke og prestegård på den tiden Christian Faye kom for å bo hos sin bror sognepresten. Maleri av Knud Geelmuyden Bull (1816-89), 1840. Privat eie.

Faksimile av Henrik Wergelands blad «For Arbeidsklassen» som Christian Faye sendte bidrag til i 1842.

Den støpte jernplaten med inskripsjon på magistratpresident Knud Knudsens grav, Holt prestegård. Foto: Jan Faye Braadland, Oslo.

til Wergeland, skriver Christian blant annet: «Det vil glede mig meget, om De synes mine Sange ere Gode nok til Optagelse i Bladet for Arbeidsklassen. Dersom De skulde finde nogle Feil i dem, saa maaske De vil rette dem. Jeg vil see efter Bladet i Aviserne med Taalmodighed for at see om De har optaget dem». En gjennomgang av bladet *For Arbeidsklassen* i 1842 viser at Henrik Wergeland faktisk har trykt en av de oversettelsene fra svensk som Christian sendte, riktignok i sterkt omarbeidet form, nemlig diktet «Tidens Værd (Efter Wallin.)».

Om Christians videre levnetsløp gir kildene bare spredte opplysninger. Det som er sikkert, er at han fortsatt bodde på Holt prestegård også etter at Andreas Faye giftet seg andre gang med Octavia Knudsen i Kristiansand domkirke 01.05.1850. Octavia var født i Kristiansand 06.05.1828, datter av magistratpresident Knud Knudsen (1771-1852) og Karen Sophie Svendsdatter Soprum (1788-1844). Og Christian skulle følge i hennes fotspor mer eller mindre sammenhengende livet ut. Prostinne Octavia Faye døde i Kristiania 09.01.1908 og er gravlagt sammen med sin mann på Sande kirkegård. Hennes far magistratpresidenten døde for øvrig i svigersønnens armer om kvelden den 17.08.1852 under et besøk hos datteren på Holt prestegård. Han er gravlagt i prestebegravelsen på Holt prestegård under en støpt jernplate fra Nes jernverk med følgende inskripsjon: «Knud Knudsen / Magistrats President / i / Christian-sand / fra 1810 til 1852, / er fød i Brevik 1770 [døpt 20.09.1771], / og døde paa Holt 17 August 1852, / efterat have været Embedsmand i 51 Aar. / Med sin 1844 afdøde Hustru / Sophie Svendsen / efterlader han 4 Sønner og 6 Døttre. / Fred med hans Støv». Ifølge Andreas Fayes dagbøker holdt svigersønnen selv liktalen i kirken og prost Lassen ved graven. Stiftsamtmann Kjørboe, amtmann Thomle med flere «ledsagede den 81 aarige Olding til Graven». Nærmere opplysninger om magistratpresident Knudsens etterkommere er gitt i artikkelens Appendiks II og III.

Den danske genealogen J. C. L. Lengnick (1796-1865), som i hovedsak fikk sine slektsopplysninger om denne grenen av Faye-familien fra Andreas Faye, oppgir i 1857 Christian Fayes yrke til «Agronom». Dette kan meget godt være tilfelle, da den offentlige landbruksskolen på Nes verk var i virksomhet fra 1847 til 1856. Det er derfor heller ikke helt utenkelig at Christian Faye kan ha fungert som en slags bestyrer eller assistent for sin bror sognepresten når det gjaldt gårdsdriften både i Holt og senere også i Sande fra 1861.

En annen pussighet, som dukker opp i Tvedestrandsboka, er at det blir hevdet Christian Faye skal ha vært turnforeningens første instruktør omkring 1858-60. Tvedestrand turnforening er en av de

aller eldste i landet, stiftet i begynnelsen av september 1858, angivelig inspirert av et stort turnstevne på Tromøya 22. august samme år. Det var J. Stockinger som startet Norges første turnforening i Christiania i 1855, og Arendal fulgte to år senere. For alt vi vet, var kanskje Christian Faye også gymnastikklærer på øvingsskolen hos Feragen i Holt Smyra.

Han fulgte bokstavelig talt med på flyttelasset til familien Faye i 1861, da Andreas Faye tiltrådte som sogneprest til Sande i juli 1861, senere også prost i Nordre Jarlsberg prosti i 1864. Folketellingen for Sande 1865 oppgir Christians yrke til «Contorist», og kanskje hjalp han der til med skriveroppgaver på sogneprestens kontor de siste årene av prestens liv.

De nærmeste årene etter prost Fays død i 1869 er det litt uklart hvor Christian Faye befant seg. I folketellingen for Christiania 1875 bor han ikke lenger sammen med enkefruen og hennes familie i Drammensveien 14, en tidligere bygård som lå på tomten til nåvæ-

Familien Faye på Sande prestegård ca. 1863. Fra venstre Jacob Aall, Sophie Caroline Ditlevine, Octavia Faye med Anthonette Georgine Helene på fanget, Maren Sophie i midten bak og sogneprest Andreas Faye med sønnene Anthon og Andreas. Ukjent fotograf. I Arne Fays private eie, Asker.

Søsknene Faye i Christiania første halvdel av 1880-tallet. Fra venstre Anthonette (1862-?), Sophie (1854-1920), Julie (1866-92) og den unge teologiske kandidaten Jacob Aall Faye (1857-1921). Cabinet-Portrait av fotograf Joh. Thorsen, Christiania. I Arne Fayes private eie, Asker.

Andreas Faye (1855-73) som ung sjømann i London. Fotograf J. Curran, London. I Arne Fayes private eie, Asker.

rende amerikanske ambassade i Oslo, men i folketellingene 1891 og 1900 dukker han opp igjen på prostinnens gård i Biri som henholdsvis «Pensionist» og en som «Underholdes af familien». Han hjalp sikkert til med diverse gjøremål på gården for å tjene til livets opphold, men hadde neppe noe med selve driften å gjøre.

I 1891 er det Octavia Fayes svigersønn, Haakon Georg Hansen Grythe (1860-1940), som er oppført som «Forpagter og Gaardbr.», gift 02.09.1890 i Biri med Julie Benedicte Faye (født 13.01.1866 på Sande prestegård og død på Nedre Mehlum i Biri 11.02.1892). Enkemannen ble senere gift andre gang i 1899 med Birgit Gunnesdatter, som var datter av Julie Benedictes kusine, og Alexander Seippels søster, Wilhelmine Seippel (1860-1946). Hun var i 1882 blitt gift med Gunni Tallaksen Frøysnes fra Bygland (1848-1930). I 1900 var imidlertid Nedre Mehlum forpaktet av en «Gaardbestyrer Johan Larsen».

I løpet av høsten 1885 brøt Octavia Faye og døtrene Sophie Caroline Ditlevine Faye (1854-1920), Anthonette Georgine Helene Faye (1862-?) og Julie Benedicte Faye (1866-92) opp fra bopelen i Christiania med kurs for mer landlige omgivelser ved Mjøsas bredder. På begynnelsen av 1880-tallet hadde familien Faye bodd på flere adresser i Christiania, blant annet i Holbergs gate 37 og 25. Jacob Aall Faye bodde en tid på Benneches løkke på Bygdøy, slik det fremkommer i et brev til fetteren Alexander Seippel sommeren 1883. I henhold til skjøte av 17.12.1885 i panteregisteret for Biri sogn kjøpte enkefru og prostinne Octavia Faye gården Nedre Mehlum for kr. 16.400 fra Julius Tandberg, et beløp som må ha vært en betydelig del av formuen hun arvet etter sin avdøde ektemann.

Nedre Mehlum gård skulle bli Octavia Fayes enkesete i mer enn 20 år. Ved ankomsten til Biri hadde allerede Octavias storesøster Camilla Adelaide Knudsen (1823-86) og svogeren Ferdinand Seippel (1818-87) slått seg ned og etablert seg en tid som landhandler på nabogården Heggelund (tidl. Lille Roterud). De var kommet dit etter å ha bodd mer enn 20 år i Bygland. Landhandlervirksomheten måtte han oppgi etter bare ett års drift.

Under enkefruens Christiania-opphold fra ca. 1872-85 var både sønnen Andreas (1855-73) død i et forlis et eller annet sted i Atlanterhavet og datteren Maren Sophie (1853-74) død som nygift i hovedstaden. Sønnen Anthon Knud Christopher Faye (1859-97) var i 1878 utvandret til familie på Hawaii, hvor han drev med sukkerplanting i flere år, trolig hos onkelen Waldemar Emil Knudsen (1819-

98) som allerede for flere tiår siden hadde etablert seg som plantasje-eier på øya Kauai, se portrett i Appendiks III.

To år senere skulle også Anthons favorittfetter Hans Peter Faye (1859-1928) emigrere og slå seg opp som velstående plantasje-eier på Hawaii. Hans bror Christopher Faye (1863-81) ble også med, men druknet under dramatiske omstendigheter i en elv på øya Maui. De var begge sønner av Christian Fayes helbror, kjøpmann Hans Peter Faye (1820-98) i Drammen og gift med Octavias søster Ida Constance Knudsen (1830-82). Også en av kjøpmann Fayes sviger-sønner, skipskapteinen Henrik Christian L'Orange (1843-1916) fra Fredrikshald, drev en tid sukkerplantasje i kompani med Waldemar Knudsen og rekrutterte samtidig norske arbeidere fra Drammens-distriktet til Hawaii. I 1880 avverterte han etter jordbruksarbeidere og to skip med over 600 utvandrere som hadde underskrevet arbeidskontrakt, skal ha reist fra Drammen til Hawaii.

Det er i dag mange etterkommere etter familiene Faye og Knudsen på Hawaii, som er beskrevet i Torbjørn Greipslands nylig, utkomne bok *Aloha fra glemte nordmenn på Hawaii* (2004). Ifølge Greipsland skal Waldemar Knudsen ha studert jus så vel som latin, gresk og hebraisk i Christiania, men fullførte sine studier i København med eksamener i botanikk og naturfag. Han reiste til New York på begynnelsen av 1840-tallet, arbeidet på et tollkontor med ansvar for handel med Sør-Amerika og ble amerikansk statsborger allerede i 1852. Tre år tidligere hadde han dratt til California for å finne gull og fant nok til å starte egen handelsvirksomhet i Pleasant Valley. Sommeren 1853, etter først å ha pådratt seg en febersykdom i Panama på vei tilbake fra et opphold i Norge, dro han til Kauai på Hawaii, lærte seg raskt språket på øya og fikk tidlig et godt og nært forhold til de innfødte. Waldemar ble i løpet av kort tid en stor jordeier og leide senere et enormt område på 400.000 dekar av kongen, hvor han i hovedsak dyrket sukkerrør. Kong Kamehameha IV utnevnte ham også til agent eller overoppsynsmann for alt krongods på øya, en stilling ikke ulik den de gamle høvdingene hadde hatt. I 1860 ble Knudsen valgt til medlem av underhuset på Hawaii. Både hans gode språkkøre, botaniske kunnskaper og kjennskap til ulike vanningsystemer bidro vesentlig til suksessen han hadde som plantasje-eier. Han skal dessuten ha vært en rettskaffen mann, en hawaiierne så opp til. De kalte ham for Makua (Far) og hans kone Annie for Makuahine (Mor). Ekteparet Knudsen reiste sammen i senere år til en rekke land over hele verden, blant annet til New Zealand, USA, England, Tyskland, Østerrike og Norge. Nevøen Alexander Seippel møtte Waldemars familie både i Wien og Berlin under sitt studieopphold i Tyskland

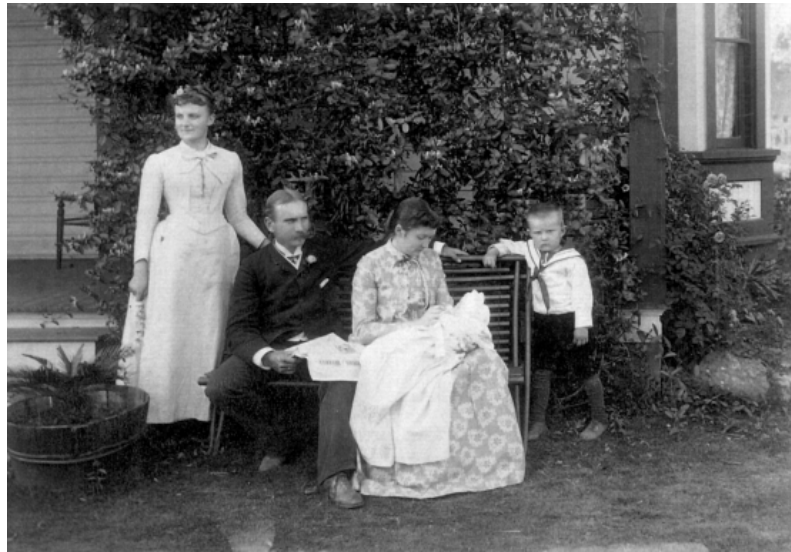

Christians bror, kjøpmann Hans Peter Faye (1820-98) i Drammen, gift med Octavias søster Ida Constance. Foto, u.å. i Axel Fayes private eie, Oslo.

Christians nevø, Hans Peter Faye (1859-1928), som emigrerte og slo seg opp som plantasje-eier på Hawaii. Tegning ca. 1880. Foto i Axel Fayes private eie, Oslo.

Plantasjeeier Anthon Fayes familie i De Funiak Springs, Florida, ca. 1891. Fra venstre søsteren Anthonette Faye på besøk under et av sine mange Amerikaopphold, Anthon Faye, kona Sophie Borchgrevink (1861-1936) med datteren Agnes på fanget og sønnen Andreas. Foto av Shear, Photo-Artist, De Funiak Springs, Florida. I Arne Fayes private eie, Asker.

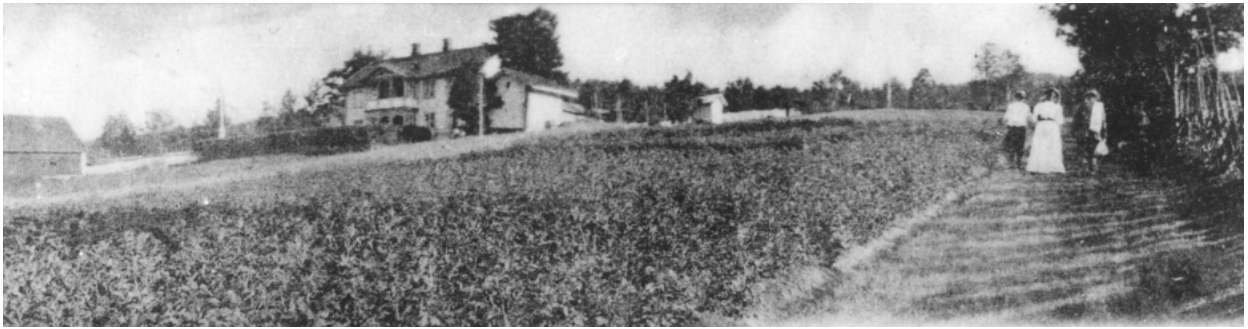

fra 1882-84, se brev nr. 5 til fetteren Jacob Aall Faye datert 13.09.1883 i Appendiks I.

Anthon Faye reiste videre fra Hawaii til Florida i 1886, hvor han skal ha anlagt en større fruktplantasje med blant annet dyrking av appelsiner. I 1890 var han og hustruen tilbake i Norge og besøkte familien i Biri, før de returnerte til Florida. Anthon døde der som en fattig og nedbrutt mann i 1897 etter flere år med sviktende avlinger, bare 38 år gammel.

Andreas Fayes sønn Jacob Aall Faye, født 20.03.1857 på Holt prestegård, gikk i farens fotspor og utdannet seg i 1884 til cand.theol. i Christiania og begynte som lærer ved Bodø middelskole i 1885, ble senere både sogneprest og prost. Han giftet seg 10.07.1885 i Vefsn med Sara Elise Severine Nergaard Havig (1857-1944), datter av lensmann og stortingsmann Christian Møinichen Havig (1825-1912) og Dorthea Carstine Nergaard. Jacob Aall Faye døde i sitt embete som sogneprest i Øvre Eiker 25.11.1921 og ble gravlagt på Haug kirkegård 02.12.1921. Det har knyttet seg en del spørsmål omkring navnevalget. Ifølge hans yngste sønn Gunnar Havig Faye (1904-95) ble faren oppkalt til minne om Andreas Fayes nære, personlige vennskap med eidsvollsmannen og jernverkseieren Jacob Aall (1773-1844) på Nes. For å illustrere familiebandene mellom Faye og Aall var en av fadderne ved Jacob Aall Fayes dåp i Holt kirke 01.06.1857 nettopp daværende jernverkseier Nicolai Benjamin Aall (1805-88).

Den lokale tradisjonen i Biri forteller ellers at familien Faye skal

ha drevet et tuberkulosesanatorium på Mehlum, og det skal finnes et eldre fotografi som viser lufteanordninger for de syke. Dette fotografiet har det ikke lyktes å spore opp, men derimot et postkort med bilde av gården og med påskriften «Fayes Pensionat, Biri». En gjennomgang av *Rigstelefonen* fra januar 1902 til januar 1906 bekrefter delvis denne tradisjonen, hvor det i telefonkatalogen under «Biri Telefonforening» er oppgitt et nummer «72 Faye, Antonette & Sofie, Mælum Sygehjem». Anthonette Georgine Helene Faye, født i Sande 13.01.1862, var flere ganger i USA og skal ha utdannet seg til sykepleier i New Jersey, men hennes videre skjebne etter hun reiste tilbake til USA med «Bergensfjord» 24.02.1922 er fortsatt uvisst. Hun skal da etter sigende ha oppholdt seg en tid i Denver, Colorado. Sophie Caroline Ditlevine Faye, født på Holt prestegård 04.10.1854, overtok morens leilighet i Skovveien 37 på Uranienborg i Oslo, hvor hun døde 17.02.1920.

Da enken etter prost Andreas Faye døde i 1908, var det bare sønnen Jacob Aall og døtrene Anthonette og Sophie som fortsatt var i live av de syv barna hun hadde født på Holt og i Sande. Og svogeren og onkelen Christian Gerhard Faye da, som var blitt igjen på Mehlum i Biri etter at Octavia og døtrene hadde flyttet tilbake til hovedstaden i 1906. Av ekteparet Andreas og Octavia Fayes barn er det i dag bare etterkommere etter sønnene Jacob Aall og Anthon Knud Christopher Faye.

Christian Gerhard Faye overlevde de fleste i sin nære familie og døde 25.06.1910, 86 år gammel. Klokkerboken for Biri bekrefter at han døde som ugift på sitt kjære Mehlum, at han var forsørget av slektninger og ble gravlagt på Biri kirkegård 05.07.1910.

*

Når det gjelder sagn-, eventyr- og stevmaterialet etter Christian Faye i Norsk Folkeminnesamling, er det trolig professor Moltke Moe (1859-1913) selv som har påført: «Christian Faye (boende hos Fru

«Fayes Pensionat» på Nedre Mehlum gård i Biri. Foto i Gjøvik historiske samlinger, fotoavdelingen.

Enkefru og prostinne Octavia Faye fra Biri-tiden. Foto av fotograf Charlotte Barth, Lillehammer, u.å. I Jan Faye Braadlands private eie, Oslo.

Oktavia Faye), bror af provst A. Faye. Sendt gennem A. Seippel 1891». Opplysningene i denne påskriften stemmer godt overens med Christian Fayes biografi, og det faktum at professor Alexander Seippel (1851-1938) bodde på nabogården, i hans avdøde foreldres hjem Heggelund under folketellingen for Biri 1891.

Oppskriftene etter Christian Faye i *NFS (Norsk Folkeminnesamling)*, *Moltke Moe nr. 41* inneholder fra s. 1-8 sagnopptegnelser merket «Sagn fra Holt», s. 8-15 sagnopptegnelser fra Sande, s. 8-20 eventyroppskrifter fra Agder og s. 20-23 en del oppskrifter av stev, trolig på oppfordring fra stevsamleren Seippel. Mye peker også i retning av at Christian Fayes samling av folkeminner har vært mer omfattende enn det foreliggende materialet i Norsk Folkeminnesamling.

På grunnlag av Ørnulf Hodnes klassifisering etter AT-nummer (Aarne/Thompson) er Christians Fayes fire eventyroppskrifter ordnet som følger, alle klassifisert under Aust-Agder:

Hvidebjørn Kong Valemon. Th. Kittelsen, 1912.

AT 425 (Østenfor sol og vestenfor måne), nr. 62:

Hvidbjørnen s. 18f.

AT 675 (Lat-Lars), nr. 14:

Nils Pils s. 16-18.

AT 900 (Håkon Borkenskjegg), nr. 20:

[Fragm. u. tittel] s. 16.

AT 1535 (Store-Per og Vesle-Per), nr. 31:

Den gale Gut s. 19-20.

Eventyroppskriften «Hvidbjørnen», som er et såkalt undereventyr og tilhører samme eventyrkrets som «Hvidebjørn Kong Valemon», er nedenfor gjengitt etter Christian Fayes original:

En Mand stod i Skoven og hugede Ved og han havde taget sin Trøie af sig. Da han skulde gaa hjem og tage Trøien paa laa der en stoer Hvidbjørn paa den. «Vil Du give meg de du først møter, skal du faa Trøia di!» sagde

Hvidbjørnen. Ja svarede Manden. Han gik hjem; han

mødte sin Datter. Manden blev bedrøvet da han saa sin

Datter og fortalte hende altsammen. Datteren gred og vilde ei vere med Hvidbjørnen. Men om Natten kom

Hvidbjørnen og fordrede Datteren. Hun maatte reise saa

nødig som hun vilde. «Set dig paa Ryggen min» sagde

Bjørnen. Og hun satte sig paa den og nu gik det felt fort, til de kom til et Slot. «Her skal vi boe» sagde Bjørnen. Hun havde saa godt der

men aldrig kunde hun faa see hvordan han saa ud. Hun fik et litte Barn. Men om Natten kom der et felt Trold og tog det. Efter kort Tid fødte hun et Barn til, men et Trold tog det. Hun fødte nu et tredie Barn, men da Troldet ogsaa tog det, blev hun næsten fortvilet. Hun bad om hun maatte reise hjem til sine Foreldre. Da svarede Hvidbjørnen: «Faer din maa du snakke med, men ikke din Moer.» Hun reiste og fortalte hun havde det saa godt. Skjøndt Bjørnens Forbud talte hun med sin Moer. Og hun sagde at hun havde det godt hos Bjørnen, men hun kunde aldrig se hvordan han var. Du skal faa Fyrtoie og Pipe af mig, sagde Moren, saa kan du se paa han medens han sover. Hun reiste til Bjørnen og en Nat medens han sov saa hun paa han, og hun havde aldrig seet saa pen en Mand før. Hun kom til at dryppe tre Talgdraaber paa han og da vaagnede han. Han sagde han maatte reise, thi hun havde snakket med sin Moder uagtet han havde forbudt hende det. Ingen kunde frelse han nu. Hun gred og bad saalenge til hun fik Lov at vere med. Hun sat sig paa Ryggen hans og nu gik det fort afsted. De kom til en Bjerghule. «Her skal vi ind» sagde Bjørnen. Der var et stygt Trold, og paa Gulvet gik et vakkert Barn og legte. «Der ser du hende som var saa vond mod Broer din» sagde Troldet. Men giv hende Guld Hespetre dit. Hun fik Guld hespetre og hun reiste nu lengere. Hun kom til en anden Bjerghule hvor et andet Trold var og hun sagde det samme som det første Trold. Men giv hende Guldnøkel din. Den fik hun og reiste til det tredie Trol, hvor hun fik en Guldrok. De kom nu til en stoer Kongsgaard hvor hun tog Tjeneste. Prindsen gav de Sovedrik hver Aften, men Pigen frelste han og hun fik sine Børn igjen og de levede godt siden efter.

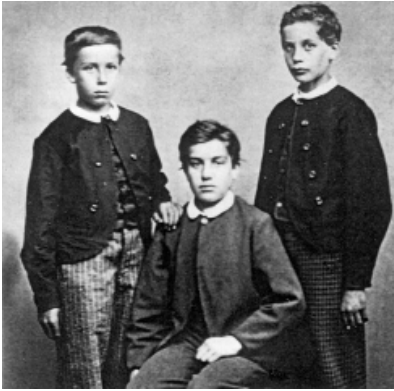
... og hun havde aldrig seet saa pen en Mand før.

Tegnet av Otto Sinding; xylografi ved H. P. Hansen i Asbjørnsen 1879: 262.

Om professor Seippels setesdalske røtter

Professor Seippel er født Heinrich Julius Manfred *Alexander* 22.01.1851 i Kristiansand av foreldrene Fedor *Ferdinand* August Leopold Seippel (født 18.05.1818 i Schmalkalden, Tyskland) og Camilla Adelaide Knudsen (født 05.12.1823 i Kristiansand). Ferdinand Seippel hadde en sønn fra før ekteskapet med frøken Knudsen 31.01.1849, Georg Wilhelm, som døde av strupehoste bare tre uker etter vielsen. Det har vært spekulert i om ikke denne sønnen kan ha vært Camillas og født utenfor ekteskap som såkalt uekte barn.

Før han giftet seg, reiste Ferdinand mye til sjøs i yngre dager, bl.a. i Sør-Amerika, etter tradisjonen på Frøysnes i Bygland for å lære bergverksdrift. Han var tilbake i Kristiansand rundt 1844, hvor

Brødrene Seippel, Alexander i midten.
Foto i Seland 1982: 123.

han fortsatte i handelshuset til pleiefaren «Consul Reinhardt». Da koppergruvedriften kom i gang i Setesdal, representerte han huset Reinhardt. Seippel ble imidlertid værende i Kristiansand gjennom mesteparten av 1840-tallet, hvor han bl.a. var blitt portugisisk konsul. Omtrent samtidig med at han inngikk ekteskap med Camilla Adelaide, åpnet han en kolonial- og vinhandel i byen. Forretningene gikk ikke så bra, og i 1857 måtte han avvikle vinhandelen. Johannes Seland forteller at han satte seg ut over reglementet ved å blande druebrennevin og mjød i vinen, noe han fikk mulkt og dårlig rykte for. Forretningen lønte seg ikke og måtte stenge. Så fikk han låne 2300 speciedaler av sin fosterfar for å prøve seg som medreder i skonnertribriggen med det profetiske navnet «Farvel». Konsul Seippel gikk da også ironisk nok dundrende konkurs i 1858.

I fortvilelse over situasjonen sender Camilla Seippel, på vegne av Ferdinand Seippel, et brev med utkast til «Schema» som hun ber svogeren Andreas Faye bistå med: «Undertegnede garanterer med et Beløp af femhundrede Speciedaler den af Herr F. A. Seippel, Christiansand med sine Creditorer affsluttendes Accord af (syvogtyve Procent) og 6 % Renter, at betales i 4 halvaarlige Terminer. Holts Præstegaard den April 1858 A. Faye (sign.)».

Garantien den godhjertede svogeren på Holt her ga, tilsvarte en halv årslønn for sogneprest og seminarbestyrer Faye. Om han noen gang så disse pengene igjen, er vel heller tvilsomt. Det er ellers mye som tyder på at Faye handlet av ren barmhjertighet, spesielt for å redde stumpene for Octavias storesøster og de små barna Alexander, Harry Hermann, Knud Camillo og Fernanda Helmine. Av Andreas Fays dagbøker fremgår at Camilla og barna ofte var på besøk på Holt både før og etter konkursen og at de to søstrene var spesielt nært knyttet til hverandre. Så den unge Alexander Seippel har tråkket barnsbena i sin onkels hus både titt og ofte, sikkert etter hvert med tilgang til onkelens store og rikholdige bibliotek på mer enn 7000 bind. Han må ha fått avgjørende impulser til sin fremtidige akademiske karriere og interesse for folkeminner gjennom de hyppige prestegårdsbesøkene hos sin berømte onkel, sagnsamleren og historikeren Faye. Av dagbøkene fremgår også at Alexander besøkte Faye i Sande ved flere anledninger helt frem til 1868.

Etter oppgjøret i 1858 fikk Ferdinand Seippel skylden ettergitt med en klausul om tilbakebetaling, dersom den finansielle situasjonen skulle bedre seg. Han søkte deretter forgjeves en stilling som overkontrollør i Tollvesenet. Da han ikke fikk stillingen, bestemte Seippel seg for et liv på landsbygda. I brodden for en protesterende, men solidarisk kone og fire små barn mellom ett og sju år gamle satte den portugisiske konsul Seippel kursen mot Frøysnes i Setesdal

for å se på utfordringene i kjølvannet av utviklingen og avviklingen av kopperverket på Åraksbø i Bygland. Seippel var som representant for handelshuset Reinhardt sentralt med ved oppstarten av kopperverket i 1844/45, et industrieventyr som måtte gi opp driften etter mindre enn fem års drift. Det var trolig kopperverket som hadde ført familien Seippel til Setesdal. Tradisjonen i Bygland sier at Ferdinand Seippel skal ha «styrt kopparverket i Åraksbø», noe som historisk er høyst tvilsomt ettersom driften var avviklet og Seippel hadde bodd i Kristiansand helt til 1858. Uansett, «verksstyreren» Seippel kjøpte gnr. 19 bnr. 1 Oppigard, fikk skjøte på gården i 1861 og døpte stedet «Sonnenberg» etter sitt tyske hjemsted. Stedet skulle bli familiens setesdalske hjem i over 20 år.

Språkreformatoren Knud Knudsen kaster et litt mer nyansert og interessant lys over Seippels virksomhet og forholdene på «Sonnenberg» i et reise-minne fra et besøk på Frøysnes i 1867: «Zeipel på Frøjsnæs hadde vært kjøpmann i Kristiansand; men det hadde gått ut med ham. Han var nok født tysker, var gift med en søster til fru Faye i Holt. De var døtre til præsident Knudsen i Kristiansand. Da jeg var kommen til landhandler Zeipel, fant jeg ute på gården en halvåksen gut, som jeg bad spørre, om jeg kunde bli dær om natten: Jo, det kunde jeg da. Jeg nævner dette om gutten; for det var nok den samme Zeipel, som nu ær professor i

hebraisk. Av Sætedalen som barnehjem kan da vel forklares at professor Zeipel ær norsknorsk målstræver. Dengang gik han nok på latinskolen i Kristiansand. Far Zeipel drev nok ellers mere på å lete i fjællene dær efter malmer og å 'skjærpe' æn på handelen. I fjælllet ved Flårenna i Valle drev han en grue på kobber. Kobberværket ved Åraksbø, som 'gikk' 1848, var 1867 aldeles opgit. Han hadde nok heller ikke meget å ta imot rejsende med. I det minste blev jeg lagt i en hastværk-sæng, sængkleder på en sammenstilling av en bænk og nogen stoler. Jeg hørte da også, at han hadde av min komme tat åføre ('anledning') til å sende brev op- og nedover i dalen - således til ångbåtføreren dær på fjorden - om ikke å styre rejsende til ham».

I folketellingen for Bygland 1865 er Ferdinand Seippel oppført som «Grdb. Leilænding» på søndre Frøysnes, mens sønnen Alexander gjenfinnes som «Skolediscipel» i samme folketelling for Kristi-

«Sonnenberg» på Frøysnes. Fra Lande, Lomheim og Stubseid: Sjønna på Elbursfjell, Kr.sand 2001.

ansand. Det heter om Alexander at han kom som syvåring til Frøysnes, bodde der i to år, før han som niåring reiste tilbake til Kristiansand og ble innskrevet som elev ved Katedralskolen. Som eldste barn i den norske Seippel-familien vokste han opp i nær kontakt med slektingene Reinhardts. Det var først og fremst i skoleferiene han kunne oppholde seg på Frøysnes og kanskje få avgjørende impulser fra natur, folkeliv og folketro til sitt senere så omfattende stevsamlingsarbeid.

Alexander Seippels søster Wilhelmine i Setesdalsbunad. Maleri av Olaf Isaachsen, 1878.

Allerede som gymnasiast utmerket han seg og var førstemann på skolen i gresk og latin under lærere som Johannes Friis, A. Gjessing og M. Nygård. Seippel interesserte seg også for andre ting enn det snevert faglige, blant annet var han med å stifte gymnassamfunnet Idun høsten 1866 og ble leder i 1868, samme året han tok studenteksamen, 17 år gammel.

Om studietiden i Christiania er kildene noe mer sparsomme, men han fullførte filologistudiene raskt og ble cand.philol. i juni 1873 med karakteren laudabilis. Etter opphold både i USA og Tyskland ble han ved hjemkomsten i 1875 amanuensis ved Universitetsbiblioteket i Christiania, senere også bibliotekar ved Deichmanske bibliotek. Det er videre verdt å merke seg at han ved folketellingen samme år bodde vegg i vegg med tanten, enkefru Octavia Faye og hennes familie i Drammensveien 14. I beretningen om sin far Jacob Aall Faye skriver Gunnar Havig Faye: «I Christiania studerte samtidig hans fetter på morssiden Alexander Seippel. De hadde mye moro sammen og hans tyskættede fetter kalte Jacob for Nimmersatt, som vel må tyde på at han var glad i

mat. Seippel ble en av hovedmennene ved oversettelsen av Det gamle testamente til landsmål».

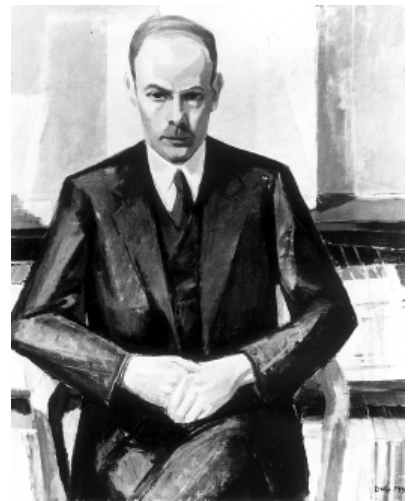
Det var etter hjemkomsten han for alvor begynte å arbeide med orientalske språk, og han sto i denne tiden i nær kontakt med familien på «Sonnenberg». Han var hjemme i lange perioder, spesielt i forbindelse med ferier, og det vanket mange betydelige personligheter i miljøet rundt Seippels på denne tiden. Det må i denne sammenhengen nevnes at dikteren Hans E. Kinck fikk sterke barndomsinntrykk i legeboligen på Frøysnes fra 1871-75, at stortingsmann og senere statsråd Lars Liestøl kjøpte gård på Frøysnes i 1874 og at dikteren Johannes Skard, som skapte folkeminneklassikeren «Gam-

alt or Sætesdal», bodde flere år på Frøysnes i perioden 1873-83. Alexander Seippel skal ha hatt mye kontakt med Skard. Også den kjente Kristiansandsmaleren Olaf Isaachsen skal tidvis ha vært gjest hos Seippel på 1870-tallet og skapte der mesterverk fra «løyndomsfulle Setesdal». Han malte også et vakkert bilde av Alexanders søster Wilhelmine i Setesdalsbunad under et av sine besøk på Frøysnes. Samme Isaachsen er opphavsmannen til det maleri av «Provst Andreas Faye» fra 1893 som i dag henger i Festiviteten, 3. etasje i Arendal rådhus, plassert under portrettene av eidsvollsmannen Jacob Aall og dikteren Conrad Nicolai Schwach. Maleriet er en kopi av Christiane Schreibers malte portrett fra 1861, som ble gitt Faye som avskjedsgave fra seminaristene på Holt i 1861 og som i dag henger på Høgskolen i Agder. På kopien har Isaachsen påmalt den Ridder av St.Olavs-orden Faye fikk «for Fortjeneste som Embedsmand i videnskabelig henseende» i 1866.

Sosial status førte ikke nødvendigvis med seg god økonomi. Familien Seippel var konstant tynget av økonomiske problemer og nedbetaling av gammel gjeld, spesielt til fosterfamilien Reinhardts i Kristiansand, men trolig også til medlemmer av Knudsen-familien. Som vi har sett, garanterte for eksempel Andreas Faye for et relativt stort beløp i 1858, og det er ikke utenkelig at Camillas bror, den rike plantasjeieren Waldemar Knudsen på Sandwich-øyene (Hawaii), også kan ha ytt sin skjerv til å avhjelpe familiens vanskelige økonomiske situasjon. Den senere professor Alexander Seippel lånte også betydelige beløp fra sin «filleonkel» Otto C. Reinhardt både fra tiden ved Katedralskolen og senere på sine studiereiser i inn- og utland.

Aasulv Lande, Sylfest Lomheim og Gunnar Stubseid skriver i sin omfattende Seippel-biografi *Sjønna på Elbursfjell* fra 2001 at økonomiske og sosiale problemer toppet seg rundt 1880. Både Alexander og søsteren Wilhelmine skapte dessuten bølger i familien Seippel for sine kontroversielle kjærlighetshistorier. Bygda forteller om hvor rasende «Gamleseippel» var, da han oppdaget at nabogutten Gunni sto i med hans datter. Nå fulgte to alvorlige familiekriser på Frøysnes. Den ene var Wilhelmines forhold til Gunni, den andre Alexanders ulykkelige kjærlighetsaffære med bygdejenta Birgit Olavs-datter Nestoga (1863-1949) fra Åraksbø i årene fra 1878-80.

Alexander bygde samtidig opp sin akademiske karriere i universitetsverdenen, men var også mye hjemme på foreldregården Sonnenberg etter hjemkomsten fra Tyskland i 1875. Det ser ut som Alexander møtte Birgit rundt 1878, og det ble en stormende og gjensidig forelskelse mellom to unge mennesker av ulik sosial rang. Alexander ønsket hardnakket å gifte seg med Birgit, noe hans forel-

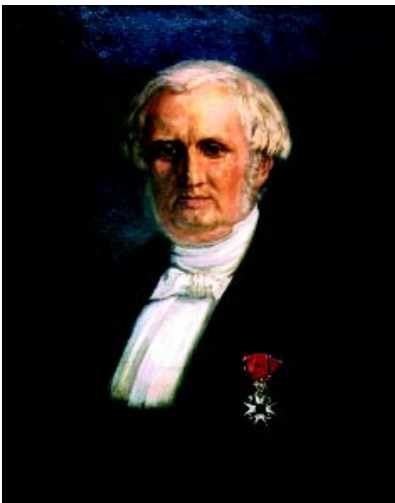
Knut Liestøl (1881-1952). Oljemaleri av Harald Dal 1933.

Knut Liestøl

Det rike, kulturelle miljøet på Frøysnes har nok også inspirert og påvirket statsråd Lars Liestøls nevø, den senere professor i norsk folkeminnevitenskap, Knut Liestøl (1881-1952). Han skal selv ha fortalt at hans egenlige interesse for folkeminner ble vakt da han i unge år var huslærer på Frøysnes i Setesdal, og fikk et sterkt inntrykk av dalens liv i samvær med bygdeungdommen, hvor han selv hørte til og ble regnet som en av deres egne. I 1914 grunnla Knut Liestøl *Norsk Folkeminneresamling (NFS)* og var med på å stifte *Norsk Folkeminnelag (NFL)* i 1920. Liestøl tok i 1948 også initiativ til å få gjenutgitt Andreas Fayes *Norske Folke-Sagn* fra 1844 som bok nr. 63 i *Norsk Folkeminnelags Skrifter*.

Fotografisk portrett av Wilhelmine Seippel.
Fotograf Lindegaard, Christiania. I Arne
Fayes private eie, Asker.

Provst Andreas Faye. Maleri (brystbilde;
kopi av Christiane Schreibers portrett,
1861) av Olaf Isaachsen, 1893, Arendal
rådhus.

dre, særlig faren, motsatte seg. Noen samling i brudgommens hjem var utenkelig. Så her måtte de avvike fra tradisjonen, og bryllupet ble forberedt under enklere former i brudens hjem.

Kort fortalt ble bryllupsfesten forberedt til minste detalj på den store dagen, drikke og festmat gjort klart. Den unge bruden gikk spent og blek omkring i brudestasen. Alle ventet på brudgommen, den lærde og godt likte Alexander Seippel fra Frøysnesgården. Han dukket imidlertid aldri opp til bryllupet i det som kanskje er det mest omtalte forlovelsessviket i hele Setesdalstradisjonen! Historien viser at virkeligheten ofte kan være mer dramatisk enn den villeste fantasi.

Man kan godt forstå at Alexander Seippel drømte seg vekk til et nytt og eksotisk liv hos sin onkel Waldemar og fetterne Anthon, Hans Peter og Christopher Faye på Hawaii, slik det kommer til uttrykk i et brev han sendte Reinhardt i mars 1880 *før* den sagnom-suste og brutte forlovelsen med Birgit: «Jeg var nylig fast bestemt paa at reise til Sandwich-øerne. For et aar siden lærte jeg nemlig her en pige at kjende som jeg senere aldrig har kunnet faa ud af mit sind. Men da hun er bondedatter, holdt jeg mig tilbage og bekjempede mine følelser. Men nu har jeg forlovet mig med hende. Men skal jeg reise til Sandwich-øerne, maa jeg tage hende med mig. Mine forældre er imidlertid stærkt imod forlovelsen, særlig min fader, som har gjort de sidste ugene meget sure for mig. Det som nu bekymrer mig er hvordan De vil reagere».

Alexanders kjærlighetseventyr hadde sendt sjokkbølger inn i den kondisjonerte familien, men det gikk «godt» til slutt. Familie-autoriteten hadde seiret over det «ungdommelig lettsinn», og huset Seippel hadde berget sin sosiale status, i alle fall i første omgang. Men ikke lenge etter Alexanders brutte forlovelse ble søsteren Wilhelmine gravid med nabogutten Gunni. Nå vaklet virkelig huset Seippel i sine grunnvoller. Faren raste. Forholdene hjemme ble så uutholdelige at Wilhelmine og Gunni giftet seg i all hast i 1882 og reiste til USA.

Smertegrensen var nådd for familien Seippel på Frøysnes. Ekteparet Seippel hadde kommet fra Kristiansand med fire barn i 1858. Datteren Fernanda Helmine ble syk og døde som femåring. Av de to døtrene som ble født på Frøysnes overlevde bare Wilhelmine (født 1861), Fernanda Julie (født 1864) døde bare tre år gammel. Moren Camilla Adelaide skriver i et brev til Reinhardt i 1882 at «de Smaa taalte ei dette haarde Klimat». Sønnen Harry Herman Albert (født 1853) dro til sjøs og omkom i 1869 som 16-åring. Knud Camillo (født 1854) ble i 1879 gift med datter til postmester N. J. Hansen i Holmestrand, og Alexander i 1886 med Ragnhild Marie Nielsen

(1859-1940), datter av lensmann Ole Nielsen og Marit Torsdatter Svare fra Gudbrandsdalen.

Gården Oppigard på Frøysnes ble solgt i 1883. I et brev fra Leipzig datert 01.12.1883 skriver Alexander Seippel til fetteren Jacob Aall Faye: «Du ved, at mine Forældre have solgt sin Gaard i Sætersdalen og tænker paa at drage bort derfra; Camillo likte ikke dette, men jeg vilde ingen Ting invende derimod (uagtet Stedet var mig kjært), da jeg troede, at de vilde befinde sig bedre i andre Omgivelser. For saa vidt er Alt vel. Men nu ser jeg af de Gamles Breve, at de ere blevne noget raadvilde med Hensyn til Fremtiden, og at de under denne Uvished føler sig nedtrykte og forstemte; jeg erfarer desuden, at Mama slet ikke er rask, men ofte lider af en Hovedpine, som jeg ikke synes om, ved Siden deraf af andre Ulemper. Hvis dette varer saaledes ved, saa tror jeg, det er min Pligt, at benytte de 3 Ugers Juleferier vi har her, til at gjøre en Tur hjem til de Gamle og give dem den Opmuntring og de Raad, som jeg kan». Et annet sted i brevet ber Seippel sin fetter holde planene om julebesøket hemmelig: «Forresten vil jeg bede dig foreløbig ikke at tale til Nogen om denne min Tanke at reise hjem i Julen, dels fordi jeg endnu ikke med Vished kan vide, om det bliver noget af, dels fordi jeg, hvis det bliver, helst selv vil være den første til at meddele det til min Ven Pf. Broch, som ellers kunde tro at jeg var reist hjem for at more mig».

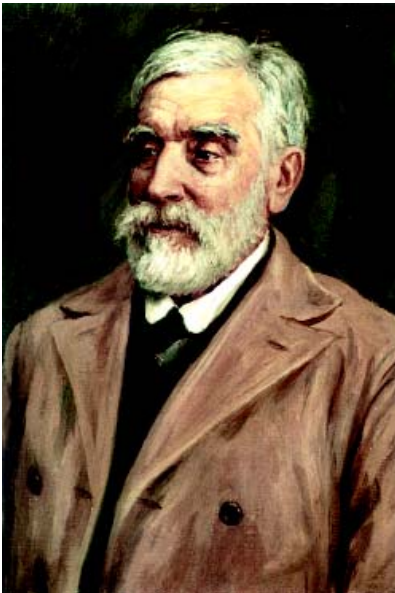
Korrespondansen mellom fetterne Alexander Seippel og Jacob Aall Faye i 1883, som ble funnet i Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling under arbeidet med denne artikkelen, gir for øvrig viktige bidrag til Seippels biografi fra studietiden i Leipzig 1882-84, blant annet er beskrivelsen av hans fotvandring fra Christiania gjennom Telemark til Setesdal høsten 1882 av særlig kulturhistorisk verdi. Dette brevet, og det som omhandler møtet med onkelen Waldemar Knudsen og hans familie i Berlin, er gjengitt som brev nr. 1 og 5 i Appendiks I.

Ekteparet Ferdinand og Camilla Seippel flyttet noe senere til Biri. En kilde oppgir at konsul Seippel der skal ha kjøpt gården lille Roterud, gnr. 24 bnr. 1, så tidlig som i 1880, og kalt stedet «Heggelund». Av panteregisteret fremgår imidlertid at Seippel først fikk skjøte på eiendommen Roterud, Heggelund vestre i juli 1884. Dette stemmer bedre med tidspunktet for salget av «Sonnenberg» året før, og en søknad om å drive handelsvirksomhet på Heggelund datert 30.12.1884: «Deres Velbaarenhed! [Fogd Sommerfeldt, Gjøvig] Fra Nytaar 1885 tænker jeg at forsøge med at drive Handel paa min Gaard Heggelund, og tillader jeg mig derfor ærbødigst at anmode Deres Velbaarenhed om Handelsbrev til dette Øiemed, hvilket velvilligt bedes mig tilsendt i Posten. Jeg ved ikke bedre end at Be-

vilgningen koster 40 Kr, hvilke hermed følge, Med største Høiagtelse D. V.hed - ærbødigst F.A. Seippel».

Landlervirksomheten, som var kommet i gang samme år enkefru Faye flyttet med døtrene til Biri, ble som mange av konsul Seippels øvrige forretningseventyr svært kortvarig. I brev av 30.06.1886 skriver han: «I det jeg retournerer Handelsbrevet, tillader jeg mig at underrette Deres Velbaarenhed om at jeg længesiden har opphørt at handle og solgt alle Varer til en annen Handelsmand».

Hans kone Camilla Adelaide var da kort tid i forveien død på Heggelund 16.02.1886, og Ferdinand selv døde samme sted 05.06.1887. Datteren Wilhelmine kom etter noen år tilbake fra USA, men ikke tidsnok til å treffe moren igjen. Hun rakk derimot å få møte faren før han døde på Heggelund. Senere kom Gunni hjem fra USA, og ekteparet ble etter hvert gårdbrukere på Heggelund. Det var imidlertid Alexander Seippel som sto oppført som gårdbruker på Heggelund i folketellingen for Biri 1891, mens Gunni og Wilhelmine hadde overtatt i 1900. Det er i dag flere etterkommere av Seippel-familien i Biri.

Professor Alexander Seippel. Maleri av Lars Osa, ca. 1920.

Allerede i 1886, bare to år etter studieoppholdet i Leipzig, var Alexander Seippel blitt utnevnt til det ledige professoratet i semittiske språk ved Universitetet i Christiania etter den kjente orientlisten, professor Jens Petter Broch (1819-86), som for øvrig var disippel av professor Heinrich Leberecht Fleischer (1801-88) ved Universitetet i Leipzig. Omstendighetene rundt utnevnelsen var noe spesiell. Alexander Seippel var riktignok den naturlige arvtakeren etter Broch, men Seippel hadde ennå ikke fullført noe større vitenskapelig arbeid og heller ikke avlagt noen doktorgrad. Etter Brochs bortgang i 1886 tok den tidligere Holt-seminaristen fra Evje, da venstrepolitiker på Stortinget, Jørgen Løvland (1848-1922) initiativ til å skaffe en attest fra den verdenskjente orientlisten som Seippel hadde studert hos i Leipzig, professor Fleischer, som skrev en strålende attest der han roste Seippels språkkunnskaper og kalte ham sin medarbeider. Han gratulerte universitetet dersom det kunne få A. Seippel som arvtaker etter vennen Broch. Etter å ha rådført seg med hebraisten Theodor Caspari innstilte så det akademiske kollegium Seippel til det ledige professoratet.

Foruten å være professor i Christiania, var Seippel også bonde, hadde sitt «andre liv», sitt «støsliv». I 1883 var gården på Frøysnes solgt, men han var på jakt etter nye gårdskjøp. Året etter han var blitt professor, vurderte han å kjøpe tilbake gården på Frøysnes fra Sveinung Skjevraak, men det ble ingen gårdshandel før han endelig kjøpte Øyeberg i Flesberg i 1891.

I stedet for å kjøpe tilbake «Sonnenberg» tyder mye på at Alexan-

der Seippel overtok og bodde flere år på gården Heggelund i Biri etter foreldrenes død og levde ut sitt stølsliv der. Den nybakte professoren må i alle fall ha bodd et par år med kone og barn på Heggelund, hvor også sønnen Thorbjørn Leopold ble født 29.11.1889. Etter farens død i 1887 ble endelig også gjelden etter «Gamleseippel» slettet. Ifølge Lande, Lomheim og Stubseid hadde broren Camillo allerede i 1883 sendt 4500 kroner til betaling av farens gjeld til O. C. Reinhardt. Dette hadde vært til stor hjelp for hele familiens økonomi. Alexander skrev at faren etterlot seg en gårdsgjeld på 1600 kroner og en løsgjeld på 800-1000 kroner da han døde, men det fremgår ikke om gårdsgjelden gjaldt Oppigard eller Heggelund. Summene var i alle fall overkommelige, og F. A. Seippels gjeld til kreditorene etter konkursen i 1858 ble nå ettergitt uten hefte. I 1887 kom også arven fra farens fostersøster, Mathilde Reinhardt, som dekket øvrig gjeld familien hadde slitt med opp gjennom årene.

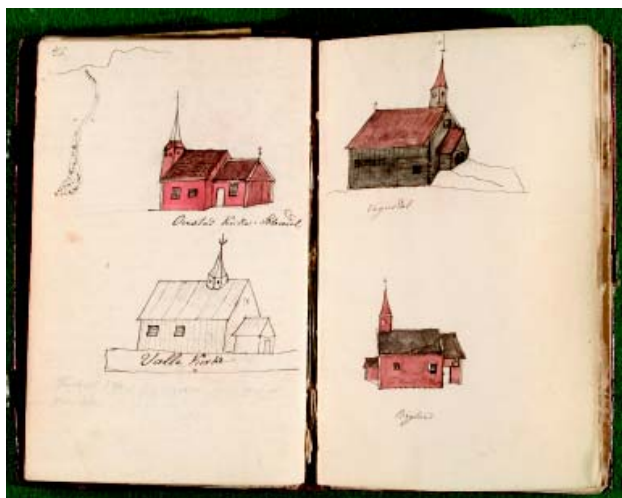
Lykken hadde med det snudd for familien Seippel. Professoratet hadde gitt Alexander Seippels liv en fastere form og ikke minst en tryggere økonomi, men under den akademiske overflaten bodde også en rastløs sjel, trolig en arv etter faren og kanskje også inspirert av onkel Waldemar Knudsens eventyrlige liv på Hawaii. Familien Seippel var stadig på flyttefot, og professoren reiste mye gjennom hele sitt voksne liv.

Av professor Seippels mangslungne akademiske karriere er det umulig å gå i detalj. I norsk kulturhistorie er han kjent både som språklig stilist, bibeloversetter, dikter, målmann, kulturmenneske og folklorist. Han er kanskje best kjent for å ha oversatt halve bibelen til nynorsk og med det lagt grunnlaget for nynorsk religiøs språk. Også verdt å merke seg er hans nære vennskap med Arne og Hulda Garborg, hans sentrale posisjon i målmiljøet rundt Det Norske Samlaget og som målkonsulent ved Det Norske Teateret, se angående Fedraheimen og Garborg i Appendiks I, note 9.

Hans glødende interesse for folkeminner og de mange stevsamlerreisene spilte ellers en viktig rolle i Seippels «andre liv». Av yrke var Seippel orientalist, men han var «orientalist på norsk», skriver Lande, Lomheim og Stubseid. De hevder også at det norske språket med stevrytmen og poesien fra Setesdalsmålet ble et viktig medium for hele hans språklige gjerning som orientalist og stilist.

Foruten inspirasjon fra det rike kulturelle miljøet på Frøysnes, målmiljøet og akademiske kretser i hovedstaden kan Seippel som folklorist og stevsamler også meget godt ha hentet avgjørende impulser gjennom samtaler med og studier av sagnsamlingene til hans kjente onkel, presten, historikeren og folkeminnesamleren Andreas Faye (1802-69). Faye hadde foretatt flere reiser i Norge som sagn-

samler på 1820- og 1830-tallet i forkant av utgivelsen av *Norske Sagn* i Arendal 1833 (2. forøkte utgave som *Norske Folke-Sagn*, Christiania 1844). Som formann i «Nedenæs og Raabygdelaugets Amts Landhuusholdningsselskab» fra 1835-41 foretok Faye i juni 1836 «en Reise til Hest gjennom Ombli og Sætersdalen». I en skinninnbundet notisbok i Fayes samlinger på Riksarkivet, som inneholder topografiske opptegnelser, skisser, sagnopptegnelser osv. fra Fayes mange reiser, finnes også en dagbok fra Setesdalsreisen i 1836 til Åmli, Bygland og Valle med dagbokopptegnelser, avskrifter av kallsbøker, sagn, egenhendige skisser av Austad, Valle, Vegusdal og Bygland kirker, «Sprogbemærkninger» med sammenligninger av dialekter i Setesdal og «Poesi» med spredte notiser om levemåte, klesdrakter, næringsveier, historiske notiser, stevoppskrifter osv. En del av de stevene Faye samlet på denne reisen, ble senere trykt i Jørgen Moes *Samling af Sange, Folkeviser og Stev i Norske Almuedialekter* fra 1840. Moes bok var den første av sitt slag, men senere kom naturligvis mer banebrytende samlinger som M. B. Landstads *Norske Folkeviser* i 1853.

Skisser av kirkene i Austad, Valle, Vegusdal og Bygland. I Andreas Fayes notisbok fra Setesdalsreisen i 1836. RA, Pa 15, Andreas Faye, pk. 23, Ff-VII 22.

Mens Andreas Faye fremsto som en pionér innen folkeminnvitenskapen på begynnelsen av 1830-tallet, skulle hans nevø Alexander Seippel mer enn en mannsalder senere bli en slags Norgesmester i stevsamling etter å ha samlet i godt og vel 50 år. Samlingen etter Seippel i Norsk Folkeminnnesamling er i dag den største i sitt slag. Det er heller ikke utenkelig at det kan finnes spor av stev både etter onkelen Andreas Faye og hans lillebror Christian Faye i denne stevsamlingen, men dette vil kreve mer inngående studier. Samtidig er det litt uforståelig at Seippel leverte fra seg stevene fra Christian Faye til Moltke Moe i 1891 og ikke beholdt disse selv.

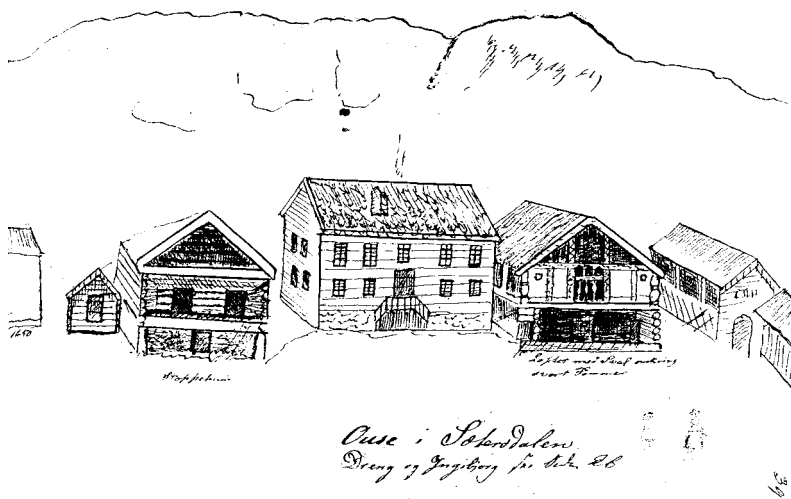
Moltke Moe (1859-1913) var sønn av eventyrdikteren Jørgen Moe (1813-82). Han hadde alt fra 1877 begynt å samle inn og studere norske folkeminner systematisk. I 1886, samme år Alexander Seippel ble utnevnt til professor i semittiske språk, takket han ja til et ekstraordinært professorat i Norsk Folkesprog. Moes betingelse var at studiet av norsk folketradisjon skulle inn i stillingsbeskrivelsen. Professoratet ble endret, og Moe ble den første professor i folketradisjoner og middelalderlig litteratur ved Universitetet i Oslo. Moe arvet samlingene etter faren og etter P. Chr. Asbjørnsen. Etter hans død ble samlingen gitt til Universitetet og utgjør i dag grunnstammen i Norsk Folkeminnnesamling. Moltke Moe hadde for

øvrig vært på besøk hos Andreas Faye på Sande prestegård sammen med sin far som liten gutt på 1860-tallet.

Professorene Moe og Seippel var kollegaer ved Universitetet og begge var opptatt av folkeminner. Kan dette kollegiale forholdet være noe av forklaringen på at Seippels folkloristiske innsats aldri har vært sett i sammenheng med onkelens arbeid med folkesagnene?

Moltke Moe har i sin avhandling om *Det nationale gjennombrud og dets mænd* fulgt opp sitt store forbilde, historikeren P. A. Munchs nådeløse kritikk av Fayes sagnsamling fra 1833. Eventyrdikterens sønn karakteriserte Fayes pionérverk som «den første frysende svale». «Og én enslig svale gjør ingen sommer,» fortsatte Moe, selv om den spådde om den sommeren som skulle gis merkelappen «Det nasjonale gjennombrudd» innenfor norsk vitenskap, kunst og litteratur, og tidfestet til en gang i 1840-årene. Faye passet ikke inn i dette verdensbildet. Likevel er det et ubestridt faktum at Fayes sagnsamling var den første folkeminneboken i norsk litteratur og at Faye både i vitenskapelig og filosofisk tilnærming til sagnmaterialet hører til blant grunnleggerne av den moderne folkeminnevitenskapen. Interessant er det også at Munchs, og senere Moltke Moes kanonisering og henvisning av Faye til historiens bakgård for mangel på stil og vitenskapelighet, bare med få unntak var den rådende oppfatningen i det folkloristiske miljøet stort sett gjennom hele 1900-tallet. Det er først i de senere årene at man ser en nylesning og revisjon av Fayes folkloristiske innsats.

I dette perspektiv var det neppe særlig stuerent for en språkprofessor og «norsknorsk målstræver» å bli assosiert med en frossen svale som savnet stil og vitenskapelighet!

Skisse av Ose i Setesdal. I Andreas Fayes notisbok fra Setesdalsreisen i 1836. RA, Pa 15, Andreas Faye, pk. 23, Ff-VII 22.

Om Bygland-presten Møglestue og «Kari Præstedatter»

Det er ikke nødvendigvis slik at det var kopperverket som hadde ført familien Seippel til Setesdal. En like sannsynlig forklaring kan være forbindelsen til svogeren og sognepresten i Bygland, Andreas Ferdinand Møglestue (1804-86), som i 1855 var blitt gift andre gang med Camilla Seippel og Octavia Fayses søster Julie Benedicte Knudsen, født 30.06.1821 i Kristiansand og død av tæring på Svarstad prestegård i Lardal, Vestfold 29.05.1864. Med Julie Benedicte fikk Møglestue tre sønner, alle født i Bygland: Christen Theodor (født 1856), Knud Thorvald (født 1857) og Herman Ferdinand (født 1860).

Sogneprest Andreas Ferdinand Møglestue i Bygland. Foto i Wasberg 1973: 233.

Møglestue, som for øvrig var barndomsvenn av brødrene Andreas og Georg Taylor Faye fra Bragernes, var utdannet cand.theol. 1832, ble i 1833 andrelærer ved Tønsberg borgerskole og sogneprest i Bygland fra 1841-61. Han overtok senere sogneprestembetet i Lardal etter Georg Taylor Fayses død i 1861. Som handelshuset Reinhardts representant i forbindelse med driften av kopperverket på 1840-tallet ble Ferdinand Seippel og Møglestue kjent med hverandre. Sistnevnte var i kraft av sin stilling som ordfører i Bygland fra 1841-51 sterkt involvert i alle forhold knyttet til oppstarten og avviklingen av kopperverket på Åraksbø, som på folkemunne ble kalt «Sodoma». Da hjulene endelig kom i gang, la det seg en blygrå røyk over bygda. Knusemaskinene buldret, og malmkjørere slet seg frem med hester og tunge malmlæsser fra Straumsfjorden til Åraksbø. Bøndene ble malm- og kullkjørere og tjente bedre enn de var vant til fra gårdsdriften. Fremmede strømmet til bygda, et blandingsmiljø vokste frem og en ny økonomisk struktur tok form. Da smelteovnen endelig kom i gang i 1847, hvilte det forventning og optimisme over tiltaket i den første fasen.

Fem år senere var tonen en helt annen. Ved årets slutt 20.12.1850 måtte ordfører Møglestue i Bygland konstatere at virksomheten hadde stilnet og at industrieventyret med det hadde ebbet ut. Han skriver bl.a.: «Af Kul tilvirkes endel i de faa Aar det Sæterdalske Kobberværks Drift forsøgt, dog snarere med Tab end med Fordeel. Man forstod sig nemlig her ikke paa Tilvirkningen deraf, hvor Leverandørene maatte leie Kulbrændere fra fremmede Egne, en udgift som Kulprisene, om end sedvanlige for andre Wærksdistrikter, ikke kunne bære... Driften af det i Slutningen af forrige Quinquennium anlagte Sæterdalske Kobberværk er i dette indstillet formedelst Wanskeligheder i at faae Malmen smeltet. Om Aarsagen hertil laae i Smelte-

hyttens Construction eller i en eiendommelig Beskaffenhed ved selve Malmen, eller i Behandlingsmaaden af den er uvisst... Et af det Sæterdalske Kobberværks Eiere anlagt Teglbrenneri indstilledes med Wærket».

Som familiene Seippel og Faye også skulle erfare, var barnedødeligheten svært høy på landsbygda i Norge på 1800-tallet. De første årene i Bygland hadde sogneprest Møglestue møtt mye motgang og opplevd den ene tragedien etter den andre, tre små barn døde fra ham og kona Marie Monsine Aagard (1817-54) fra Tønsberg, også kalt «Sina», som han var blitt gift med i 1836. Av kirkeboken for Bygland fremkommer at Christian Georg, født 13.04.1842 døde 25.08.1842, bare fire måneder gammel, at sogneprest Møglestue og S. Marie Møglestues guttebarn døde en halv time etter fødselen 13.04.1843 og at et for tidlig født barn, som manglet 9-10 uker på å være fullbårent, døde to timer etter fødselen 23.04.1845, kvalt. Sogneprest Møglestue ble tredje gang gift i 1866 med Olga Fernanda Marie Olsen (1845-81), en niese av hans første kone fra Tønsberg, som han også fikk flere barn med. Han overlevde altså ikke mindre en tre ektefeller.

Tradisjonen i Bygland forteller om en stillfarende mann, som tok alle vanskeligheter med tålmodighet og vant mer på å handle varsomt enn andre med makt. Som ordfører fikk Møglestue gleden av å være med på byggingen av veien opp gjennom dalen. I rollen som forlikskommissær skal han med sitt beherskede lynne og vesen ha hatt spesielt gode evner. Prestegården skal han drevet som et mønsterbruk, og han visste hvordan han skulle få husmennene til å arbeide.

Det er nærliggende å tro at Møglestue, som satt alene igjen på prestegården etter familietragediene, har begravd seg i arbeid som sogneprest og ordfører i årene som fulgte. Samtidig må han ha dyrket sin store interesse for innsamling av folkeminner i likhet med sin barndomsvenn og senere svoger Andreas Faye på Holt prestegård. Han kan også ha bidratt med sagn til Fayes sagnsamlinger, uten at dette hittil har vært mulig å dokumentere.

I et reiseminne fra 1852 karakteriserer Knud Knudsen samme Møglestue i lite flatterende lys som pietist og fanatisk johnsonianer: «To år efter var jeg måvite i Sætersdalen, der jeg hørte, at præsten Møglestue i Bygland hadde vredet sig fra å ta imot en av de så kalte 'honnerte' rejsende, og det en præst fra en præst. Den fornægtede var nemlig præsten Stensrud [Hans Thorsen Steensrud], præst ved botsfængelet. Historien fortalte, at de to præster var kommen hinannen så nær, at de talte med hinannen, idet Møglestue var kommen ut i gangen til den fræmmede, men at så han, husherren, drog

sig tilbars og lot den vordende gjæst efter sig, lang i anletet. Værr kunde det da ikke ha gåt en uvand (simpel) almuesman, som måtte ha tyd' til en soknehærres arne. Frasagnet lød mig dog aldeles urimeligt. Min ven dr. H. Lassen [Henrik Andreas Zetlitz Lassen], som jeg tok in hos, og hans hustru [Caroline Sophie Lehmann] kunde imidlertid ikke nægte, at det hadde sin rigtighet, ænda de som gode naboer undskyldte præsten så godt de kunde. Hvad de opgav som avsaking for den skyldige, kan jeg nu 36 år bakefter ikke rigtig hugse; men jeg tror snarest, det var den omstændighet, at Stensrud var navnsput som en svær grundtvigianer, Møglestu dærimot vel johnsonianer, et stykke altså av en pietist eller, på vårt eget mål, av en 'vakt', en 'læser', en 'hellig', en 'jammerdøl', en 'uglad kristen' (i motsætning til grundtvigianerne med den 'glade kristendom'); med andre ord en av dem, som værdens barn kaller hængehoder, danskerne iblant Hældører, men som selv helst vil nævnes 'alvorlig kristne' eller 'kristelig interesserede'. At sprænghugen, 'Fanatismen', mot grundtvigianerne kan ha fåt overhånd også hos en man av den 'dannede' klasse, blir mindre utroligt, når en vet, at det var ved den tid, vel ænog samme år, at et skrift av grundtvigeren Ole Vig, leder dengang av tidsskriftet Folkevennen, av en flok kvinfolk blev kastet på et bål og brænt, til avskræmmende vitnesbyrd imot det grundtvigianske kjætterskap. Dette gik nok for sig i Helgebolstad, om jeg mins ret, altså i Lyngdals dalføre».

På bakgrunn av Knudsens beskrivelse går det utvilsomt an å tenke seg at det i sin tid må ha funnet sted mang en interessant diskusjon om religiøse spørsmål og moral mellom «jammerdølen» Møglestue i Bygland og hans grundtvigianske, folkeopplysende svoger Faye på Holt.

For Jørgen Moe ble bekjentskapet med sogneprest Møglestue et lykketreff. Fra Moes lange samlingsferd i 1847 beskriver Ørnulf Hodne eventyrdikterens flere dager lange besøk på prestegården hos sogneprest og ordfører Andreas Ferdinand Møglestue i Bygland som var «fuldt beskjæftiget med at indsamle Eventyr, Sagn og Stev». Møglestue hadde også «gjort sig den Uleilighed i Forveien at underrette sig om de bedste Fortællere og Sangere». Særlig utbytterikt for Moe ble møtet med eventyrfortellersken Karen Ancher Huss, en fattig husmannskone av embetsmannsslekt, på folkemunne kalt «Kari Præstedatter», som også gikk under navnet Kari Nielsdatter og Karen «Præstedatter» Haugen. Hun skal ha vært datter av «Fader Nils Huus» og «Moder Andrea Marie Brun, datter af gl. Provst Bruun». Andre Byglandsinformanter som ga Moe eventyr, var «hendes Mand Søren» og Aanon Knudsen på Lauvdal. I et brev til faren gjør Moe opp status for Setesdalsreisen med følgende ord: (jeg) «er ret vel

fornøiet med mit Udbytte, og her paa Bygland tegner Afsamlingen endog meget godt», og i Reiseinnberetningen sommeren 1847 forteller Moe om sin tradisjonsinnsamling i Bygland:

«Især gjorde jeg her en rig høst af Eventyr, fornemmelig optegnede efter Traditioner af en Husmandskone, 'Kari Prestedatter', der havde et stort Forraad og et ypperligt Foredrag. Hun var født i de Forhold, Bygdens gjængse Benævnelse tydede hen paa - Ungdomskjærlighed havde ført hende ned i den Stilling, hvori hun nu befandt sig, og det var virkelig rørende at se, hvorledes hendes Rester af tidligere Kultur havde smeltet sammen med og tildels forklarede de Sæder, hendes nuværende ydmyge Kaar gjorde til hendes. Denne Dannelse havde ogsaa Indflydelse paa hendes Fortællemaade, uden dog at udviske det Lokale eller Karakteristiske af den».

Etter hjemkomsten mottok Jørgen Moe tre eventyroppskrifter i posten fra sogneprest Møglestue i Bygland, skrevet opp etter Karen «Præstedatter». På grunnlag av Ørnulf Hodnes klassifisering etter AT-nummer (Aarne/Thompson) er Møglestues tre eventyroppskrifter ordnet som følger, alle klassifert under Aust-Agder:

AT 328 (Gutten som stjal fra trollet), nr. 25:

[u. tittel] NFS J. Moe 18, 5.

AT 425 (Østenfor sol og vestenfor måne), nr. 54:

[u. tittel] NFS J. Moe 18, 4.

AT 550 (Gullfuglen), nr. 14:

Qvite Bjørn NFS J. Moe 17, 7.

Eventyroppskriftene fra Møglestue befinner seg i dag blant Jørgen Moes papirer i *Norsk Folkeminnesamling*. Ifølge Hodne bearbeidet Moe og lot trykke bare to av alle de eventyrene han samlet inn sommeren 1847. Det var Åseral-tradisjonen om «Den rettfærdige firskillingen», publisert i *Norsk Folkekalender* 1847 og «Lurvehette» i andre utgave av *Norske Folkeeventyr* 1852.

Avslutning

Arbeidet med denne artikkelen har ikke bare avslørt hvor tette familiebånd det var mellom familiene Knudsen, Faye, Seippel og Møglestue, men også vist hvordan disse båndene gjensidig har påvirket hverandre gjennom ekteskap, flyttemønstre og annen sosial påvirkning. 1800-tallet var utvilsomt den borgerlige storfamiliens århundre. Spesielt fascinerende har det vært å dokumentere hvor-

dan arbeidet med folkeminner og tradisjonsinnsamling slo rot i de samme familiene og hvordan både Andreas Fayes ukjente lillebror, professornevøen med de setesdalske røttene og prestesvogerer i Bygland alle ble folkeminnesamlere og slik har levert viktige bidrag til den nasjonale arven av folkeminner. Og sist, men ikke minst, hvordan en person som tidligere nesten var å regne som en historisk parentes i genealogisk sammenheng, snart fremsto som en spennende og allsidig personlighet med et vidt spekter av erfaringer og kunnskaper.

Trykte kilder

- Asbjørnsen, P. Chr.: *Norske Folke- og Huldre-Eventyr i Udvalg*, København 1879.
- Bie, Marcus: *Geistlig Stat og Kalender for Kongeriget Norge*, 2. utg., Kristiania 1885.
- Birkeland, Harris og Midttun, Olav: «Seippel, Heinrich Julius Manfred Alexander», i: *Norsk Biografisk Leksikon 1*, bd. XIII, Oslo 1938.
- Bjorvatn, Øyvind (red.): *Dengang - på våre kanter, Årbok 2004*, utg. av Historielaget for Dypvåg, Holt og Tvedestrand, Tvedestrand 2004.
- Braadland, Jan Faye: «Andreas Faye og det nasjonale gjennombrudd», i: *Aust-Agder-Arv 2003, Årbok for Aust-Agder kulturhistoriske senter*, Arendal 2003.
- Braadland, Jan Faye: «Andreas Fayes store sagnsamlingsprosjekt», innledning i: Bjorvatn, Øyvind (red.): *Sølvkisten stander i Hanekam. 150 sagn fra Agder, Rogaland og Telemark. Samlet av Andreas Faye(1802-69)*, Tvedestrand 2004.
- Byglands søge*, utg. av Bygland kommune, Kristiansand 1939.
- Christiansen, Reidar Th.: «Knut Liestøl», innledning i: *Knut Liestøl in memoriam*, Norsk Folkeminnelags skrifter nr. 76, Oslo 1955.
- Faye, Axel: *The Faye family of Norway*, Oslo 2002.
- Faye, Gunnar Havig: «Presten Jacob Aal Faye», i: *Far etter fedrane. Årbok for Vefsn, Grane og Hattfjelldal*, Mosjøen 1995.
- Fløtra, Jorunn: *Moltke Moe som folklorist*, Norsk Folkeminnelags skrifter nr. 140, Oslo 1995.
- Greipsland, Torbjørn: *Aloha fra glemte nordmenn på Hawaii. Fra slaveliv til ferieparadis*, Askim 2004.
- Hauch-Fausbøll, Th. og Hiort-Lorenzen, H. R.: *Patriciske Slægter*, 2. saml., Kjøbenhavn 1911.
- Herberg, Bjørn: «Handel på Biri», i: *Årbok for Gjøvik, Tverrdalene*, 7. årg., Gjøvik 1990.
- Hodne, Ørnulf: *Jørgen Moe og folkeeventyrene. En studie i nasjonalromantisk folkloristikk*, Oslo 1979.
- Hodne, Ørnulf: *The Types of the Norwegian Folktale*, Oslo 1984.
- von Holt, Ida Elizabeth Knudsen: *Stories of long ago. Niuhau - Kauai - Oahu*, rev. utg., Honolulu 1985 [tidl. utg. 1953 og 1968].
- Kihle, A.: *Lardal herred i Jarlsberg og Larviks amt 1817-1914. En beskrivelse av bygden og dens utvikling*, Larvik 1916.
- Knudsen, Knud: *Reiseminner 1847-1892*, red. av Bjørn Eithun og utg. av Bymålslaget, Oslo 2001.
- Lande, Aasulv; Lomheim, Sylfest og Stubseid, Gunnar: *Sjønna på Elbursfjell. Alexander Seippel - livet og livsverket*, Kristiansand 2001.

Lengnick, Johan Carl Louis: *Genealogier over adelige og borgerlige Familier*, Kjøbenhavn 1857.

Lomheim, Sylfest: «**Seippel**, Heinrich Julius Manfred **Alexander**», i: *Norsk Biografisk Leksikon* 2, bd. 8, Oslo 2004.

Moe, Jørgen: *Samling af Sange, Folkeviser og Stev i Norske Almuedialekter*, Christiania 1840.

Rigstelefonen nr. 7, 8, 9, 10, 11 (1902-1906)

Seland, Johannes: *Et handelshus i Kristiansand. Reinhardt fra 1807*, Kristiansand 1982.

Steen, Sverre: *Kristiansands historie i fredens århundre 1814-1914*, 2. oppl., Kristiansand 1979. [1. opplag 1945]

Svendsen, Sv.: *Tvedestrand. Bidrag til stedets historie*, Oslo 1936.

Thomle, E. A.: *Biografiske Efterretninger om Studenterne fra Aaret 1868*, Christiania 1893.

Tradisjonsinnsamling på 1800-talet, Norsk Folkeminnelags skrifter nr. 92, Oslo 1964.

Unneberg, Sigurd H. og Holt, Christopher: *Ramnes bygdebok*, bd. 2, utg. av Ramnes kommune, Gjøvik 1970.

Wasberg, Gunnar Christie (red.): *Lardal bygdebok*, bd. 1, utg. av Lardal kommune, 1973.

[Wergeland, Henrik:] *For Arbeidsklassen, Et Blad, udgivet af Henr. Wergeland*, 3. årg., nr. 11-12, 27. juni 1842.

Øverland, Orm (utg.): *Fra Amerika til Norge IV. Norske utvandrerbrev 1875-1884*, Oslo 2002.

Utrykte kilder

Aust-Agder-Arkivet, Fayes familiearkiv nr. I 9 (vedr. Christian Faye), *III 20* (Andreas Fayes dagbøker vedr. magistratpresident Knudsens død og begravelse på Holt i august 1852), *VIII 27* (brev fra Georg Taylor Faye til Andreas Faye datert 27.09.1840 ang. Christian Faye) og *VIII 96* (vedr. A. Fayes garanti for Ferdinand Seippel i 1858)

Nasjonalbiblioteket, Håndskriftsamlingen, U.B. Oslo, Brevs. nr. 1 (Brev fra professor Alexander Seippel til hans fetter, senere prost Jacob Aall Faye 1883)

NFS (Norsk Folkeminnesamling), Moltke Moe nr. 41 (s. 1-8: sagnopptegnelser merket «Sagn fra Holt», s. 8-15: sagnopptegnelser fra Sande, s. 8-23: eventyroppskrifter fra Agder og s. 20-23 en del oppskrifter av stev)

Riksarkivet, Privatarkiv nr. 15, Andreas Faye, pk. 23, Ff-VII 22 (Andreas Fayes notisbok fra Setesdalsreisen i juni 1836)

Riksarkivet, *Folketellinger for Christiania 1875 og Biri 1891*

Riksarkivet, Kirkebok for Strømsø, Ministerialbok nr. II 4 (Tangen), 1814-1843 (Christian Fayes fødsel)

Riksarkivet, Kirkebok for Ramnes, Ministerialbok nr. 4, 1813-1840, pag. 474 (Christian Fayes konfirmasjon)

Statsarkivet i Hamar, Kirkebok for Biri, Klokkerbok nr. 6, 1909-1938, fol. 306b, nr. 5 (Christian Fayes død)

Statsarkivet i Hamar, Panteregister, Biri sogn, gårdsnr. 23, bruksnr. 3, Nedre Mehlum og gnr. 24, bruksnr. 1, Roterud, Heggelund vestre (opplysninger om skjøter på eiendommene)

Statsarkivet i Kristiansand, Kristiansand byskriver, skifter 1852, skifte nr. 10/1852, pk. nr. 20.093 (skifte etter Knud Knudsen, død 17.08.1852, Holt)

Statsarkivet i Kristiansand, Kristiansand skifteprotokoll nr. 21, fol. 47b-49a (skifte etter Knud Knudsen, utlodning 04.06.1853)

Nettkilder

Digitalarkivet: *Folketellinger for Bygland, Sande og Kristiansand 1865 og Biri 1900*
Folkloristikk ved UiO: Artikkelen *Folkloristikkens kronike ved Universitetet i Oslo*
på <http://www.hf.uio.no/iks/ariadne/Folkloristikk/faghistorie/uio/kronike.htm>

*

I fremstillingen av Seippels familie i Setesdal har Lande, Lomheim og Stubseids omfattende Seippel-biografi fra 2001 vært til uvurderlig hjelp, men også annet kjent og ukjent materiale er benyttet, f.eks. korrespondansen mellom Alexander Seippel og Jacob Aall Faye i 1883. Jeg vil spesielt takke språkdirektør Sylfest Lomheim for nyttige råd og innspill angående denne korrespondansen. Brev nr. 1 og 5 er gjengitt i sin helhet i Appendiks I.

Det vises for øvrig til flere originale fotografialbum etter familiene Faye og Knudsen i Arne Fays private eie, Asker. Disse ble en viktig kilde jeg fikk tilgang til under arbeidet med artikkelen. Et lite utvalg av dette unike fotomaterialet er gjengitt i artikkeltekst og appendiks. Mange av de fotografiske portrettene er aldri tidligere identifisert eller publisert, og flere av de omtalte personene får på denne måten et ansikt for aller første gang, f.eks. Christian Faye. Det er også spennende å kunne presentere et nærmest komplett familiebilde med portretter av familien til magistratpresident Knud Knudsen i Kristiansand. Fotoopptak etter portrettene av magistratpresident Knud Knudsen og hans kone Karen Sophie i Appendiks III er i Øistein Bertheaus private eie, Oslo. For lettere å kunne plassere de mange familiemedlemmene som blir omtalt i artikkelteksten, er gjengitt et etterslektstre over magistratpresident Knudsens familie i Appendiks II.

Appendiks I

Korrespondansen mellom Alexander Seippel og fetteren Jacob Aall Faye i 1883. *Et kulturhistorisk bidrag til professor Seippels biografi*

Under arbeidet med denne artikkelen, men i en helt annen sammenheng, dukket det tilfeldigvis opp en interessant korrespondanse mellom fetterne Alexander Seippel (1851-1938) og Jacob Aall Faye (1857-1921) i Nasjonalbibliotekets håndskriftssamling. Originalbrevene, som har arkivreferansen *U.B. Oslo, Brevs. nr. 1*, ble i sin tid innlevert til Universitetsbiblioteket av Jacob Aall Fays yngste sønn, Gunnar Havig Faye (1904-95). Korrespondansen består av ialt 6 brev fra året 1883, 5 fra Seippel og 1 brevkonsept

fra Jacob Aall Faye vedlagt kvitteringer for pengeoverførsler til fetteren i Leipzig:

1. Alexander Seippel til Jacob Aall Faye, datert 03.01.1883, Leipzig.
2. Alexander Seippel til Jacob Aall Faye, datert 19.02.1883, Leipzig.
3. Alexander Seippel til Jacob Aall Faye, datert 11.06.1883, Leipzig.
4. Jacob Aall Faye til Alexander Seippel, datert 28.06.1883, Bygdø.
5. Alexander Seippel til Jacob Aall Faye, datert 13.09.1883, Leipzig.
6. Alexander Seippel til Jacob Aall Faye, datert 01.12.1883, Leipzig.

Etter å ha konferert med språkdirektør og Seippel-biograf Sylfest Lomheim synes det ikke som disse brevene tidligere er kjent eller publisert. Av spesiell kulturhistorisk verdi peker brev nr. 1 og 5 seg ut, og disse brevene er derfor gjengitt i sin helhet nedenfor. Det første brevet inneholder blant annet Seippels fotvandring fra Christiania gjennom Telemark til Setesdal og reisen videre fra Kristiansand til Leipzig høsten 1882; det andre beskriver et besøk hos onkel Waldemar Knudsen og hans familie i Berlin sensommeren 1883, hvor engelsk nærmest fremstår som et fremmedspråk for den senere så språkmektige professor.

Som det fremgår av brevene, fungerte Jacob Aall Faye som en slags privat «Qvestor» eller «Kasserer» for Alexander Seippel under hans studietid i Leipzig 1882-84 og hadde tatt på seg ansvaret for fetterens økonomi. Alexander Seippels studieopphold under den legendariske professor Heinrich Leberecht Fleischer (1801-88) ved Universitetet i Leipzig la dessuten det vitenskapelige grunnlaget for utnevnelsen av Seippel til det ledige professoratet etter orientalistens Jens Petter Broch (1819-86) ved hans bortgang i 1886. Korrespondansen gir ellers viktige bidrag både til Seippels biografi og detaljer om fetternes nærmeste familier. I tillegg til de to gjengitte brevene nedenfor er spredte utdrag av korrespondansen tatt med i selve artikkelteksten og i enkeltnoter til dette appendiks.

Brev nr. 1. Alexander Seippel til Jacob Aall Faye 3. januar 1883

Leipzig, 3. Jan. 1883

Kjære Jacob!

Jeg har for længe siden modtaget den Pakke, du var saa snil at besørge mig tilsendt, og aflægger dig for din Tjenstvillighed i den Anledning min forbindtligste Tak. I Pakken forefandtes ganske rigtig mine to Stevbøger, som nu ofte i ensomme Stunder ere mig til

Professor Alexander Seippel (1851-1938).

Jacob Aall Faye (1857-1921).

stor Trøst og Husvælelse,¹ og desuden Syljen, som imidlertid syntes mig en Smule plumpt arbeidet, saa at jeg kun med et vist Forbehold vovede at sende den til Ida.²

Jeg skylder dig nok endnu en Beskrivelse af min Fodvandring i Høst, og da du pleier at interessere dig for sligt, vil jeg her offre et Par Ord paa den, uagtet den jo nu allerede tilhører et henrundet Aars Annaler. Jeg slog, som du ved, ind paa den os begge velbekjendte Vei til Hiterdal, denne Gang i Følge med en Bonde, som oprindelig var fra Fladdal, men nu havde slaaet sig ned i Lier og der fuldstændig ladet sig denationalisere; dog var hans Selskab bedre end intet, og jeg havde paa Veien (vi kom nemlig til at følges ad i flere Dage) gjentagne Gange Nytte af hans større Localkundskab. Fra Hiterdal gik det opigjennem Sauland (hvor jeg ikke standsede, da alle Mennesker netop vare i Kirke) og Hjartdal til Svartdal og Fladdal. I Hjartdal er der som overalt i Tellemarken smukt, men Landskabet besidder ingen udpræget Charakter; naar man derimod fra Svartdal, som jeg blot ganske flygtig berørte, svinger ind paa Bakkerne i Nordenden af Fladdal, har man for sine Øine et Billede, som ikke kan andet end præge sig uudsletteligt ind i Ens Sjæl. Hele Dalen ligger nemlig da udbredt for Ens Blik med sin jevne grønne af ingen udyrket Plet afbrudt Bund, længst i Syd begrændset af en liden Sø, og med sine smilende løvkrandsede Lier. Fra Fladdal gik Veien videre gennem Dyrlandsdalen til Aamotsdal; derfra skulde jeg tage over til en Gaard i Øyffjødd Sogn, men gjorde, vildledet af falske Underretninger, en Krog, som forsinkede mig en Smule, saaat jeg den Dag ikke rak frem til Vinje, som jeg havde tenkt, men blot til Korstveit, en Gaard paa den vestlige Side af Totak. Fra Vinje tog jeg med Veiviser over Høiffjeldet til Bjaane, den øverste Gaard i Setersdalen, en rigtig Høiffjeldsgaard «utav Velten»; der er nemlig ikke Tale om at dyrke Korn, da det aldrig vilde blive modent, men man kan derimod slaa saa meget Hø og saaledes føde saa meget Kvæg som man vil; af Ryper fanges der om Vinteren en Masse, og man faar i de mange smaa Vande, som ligger rundt omkring, og som alle have sit Udløb i Ottre, en Fisk, hvis Mage jeg aldrig har seet, saa fed og rød er den og af en tilsvarende Velsmag. Det er forresten et ugodsligt Sted, da det ligger næsten midt oppe paa Heien, fra alle Kanter udsat for Vinden. Jeg havde herfra endnu over 11 norske Mil at reise, førend jeg vilde række Frøysnes, men var saa heldig at faa Følge med Gaardsfolket et godt Stykke nedigjennem Dalen, da de vilde til Bykle Kirke, hvor der netop skulde holdes «Messe», hvilket der ikke hender mere end et Par Gange om Aaret, men da hver Gang 2 Dage i Træk. I Breivi skiltes jeg fra mit Følge for at besøge

Fabricius,³ som laa ved Minerne paa Kaapaarnuten; dette er ogsaa langt oppaa Fjeldet, hvor det bærer henimod Suldal (saa at de derfra faa alle sine Fornødenheder), og rigtig stygt og «ufyseligt» er der; Fabricius sad i sin Bod indehyllet i sin Yderfrak (for koldt var der i Mængdevis) og havde meget lidet af det, som gjør Livet behageligt; han vilde være der, indtil Sneen kom, sagde han. Jeg var glad over at se min gamle Ven igjen, men havde ellers intet Udbytte af denne Afstikker, da Værket endnu blot er et Fremtidsønske og Alt hvad der nu arbeides, kun Forsøg. Videre gik det nedigjennem Dalen over idelige Myre, som ikke stemte mig synderlig gunstig mod dette Landskab, der heller ikke har nogen videre Naturskønhed at opvise. Forresten hører hele denne Egn fra Ottré's Udspring indtil en Mil ovenfor Bykle Kirke kun geographisk talt til Setersdalen, men ikke i ethnographisk Henseende, da «Aust-» og «Vestmennar» d.v.s. Mosokningar og Suldøler forlængesiden have trængt sig ind og befolket Districtet, forsaavidt her kan være Tale om «Befolkning». Henimod Bykle bliver Dalen bredere, Elven større og Lierne fulde af yppige Løuskove og selve Byklum grend, hvor Kirken ligger, har en ret smuk Beliggenhed mellem Birkelien i Nord og lodrette mørke Fjeldvægge i nogen Afstand i Syd. Bykle Kirke udmærker sig ikke ved «Stil» eller archæologiske Eiendommeligheder, men den er hyggelig og bekvemt indrettet og endog forsynet med Kakkelovn, «Trevet»,⁴ Stolene de ere smaa som Kirken selv men gjør et solidt og smagfuldt Indtryk. Presten Gullichsen⁵ holdt en meget god Præken men en mindre heldig Catechisation, som atter gav mig Beviser ihænde for Rigtigheden af min Paastand om at Landsmaalet maa træde istedenfor Dansken i Skolebøgerne, hvis disse skal opnaa sin Hensigt at meddele Børnene en virkelig levende Religionskundskab. Saaledes som det nu er, frygter jeg for, at Alt blot er Pugværk. Fra Bykle havde jeg en prægtig Tur nedigjennem til Frøysnes, da Naturen overalt er storartet og Folkene venlige og forekommende. Veiret, som næsten hele Tiden ligefra Aamotsdal og til Bykle havde været regnfuldt og kjøligt, var nu solfuldt og varmt, saaaat jeg atter maatte gaa skjortearmet og uden Underbensklæder, uagtet det var i October Maaned. Jeg erindrer aldrig at have oplevet et saa mildt Veir saa sent paa Aaret. Det samme herlige Veir begunstigede de første Dage af mit Ophold paa Frøysnes, hvor da netop Høsttinget blev holdt, og gjorde i Forening med den oplivede Stemning, som ved saadanne Anledninger altid pleier at herske, disse Dage meget behagelige. Men saa meldte Høsten sig ogsaa strax efter med Storm og Regn, og ikke længe varede det, førend det blev saa koldt, at Sneen viste sig oppaa Fjeldene. Fra Christianssand, hvor jeg paa Grund af stormfuldt Veir maatte opholde mig adskillige Dage, havde jeg en

temmelig ubehagelig tur over til Hamburg; thi saasomt vi vare komne ud paa Søen, brød Stormen atter løs og rasede i over et Døgn saa heftigt, at jeg stundom tænkte, det gik paa Livet løst. Siden jeg kom hid, har jeg lidet mærkeligt oplevet; thi i alle store Byer er Livet sig ligt, og jeg maa ogsaa være meget sparsom med min tid, da det gjelder at benytte dette Aar godt; i gamle Prof. Fleischer⁶ har jeg fundet en Mand, der fuldkommen svarer til sit store Ry, og hvis Forelæsninger det er en sand Fornøielse at høre paa; trods sine 82 Aar er han endnu fuldkommen usvækket paa Aand og Legeme, derhos altid munter og fuld af Vide og Lune.

Det er nu over 3 Maaneder, siden jeg forlod Christiania, og jeg længes derfor efter at høre, hvorledes Slægt og Venner der lever. Det vilde glæde mig, om du engang ved Tid og Leilighed vilde offre nogle Linier paa mig og fortælle mig, hvorledes Alt staar til, og hvad mærkeligt du ellers ved. Du finder vel altid, omend ikke strax, et ledigt Øieblik dertil, og jeg er tilfreds med lidet. Men da du engang har paataget dig at være min Kasserer under min Fraværelse, har jeg ogsaa et Par andre Bønner til dig, nemlig for det første, at du Dagen (eller et Par Dage) efter at have modtaget dette Brev vil begive dig til Quæstor⁷ Aars med indlagte Fuldmagt. Du vil da modtage 400 Kroner, som jeg vil bede dig sammen med de Penge, du enten har modtaget eller kommer til at modtage af Kær, at forvare for mig indtil videre, f. E. sætte dem i Banken, da jo Renten, om end ikke betydelig, dog ikke er at foragte. Pas vel paa Fuldmagten, saaat ingen anden hæver Pengene i dit Navn, siden han vel ikke kjender dig, for det andet, at du saa snart som muligt af disse Penge vil tage 75 Kroner og sende dem til Sætersdalen til Unzfelt⁸ med den Bemærkning, at de ere fra mig; send dem i Bancobrev og lad dig give Postkwittering, for det tredje, at du ved Leilighed vil gaa til Fedraheimens Expedition (Torvgaden 5b, tror jeg) og betale Contingent for et Aar (hele 1883) og Postporto til Tydskland for et Fjerdingaar under Opgivelse af min Adresse (Wintergarten-Strasse 14, III),⁹ og endelig at du, hvis det convenerer¹⁰ dig, vil afhente mit Exemplar af den nys udkomne Oversættelse af Romerbrevet paa Landsmaal og sende mig den i Korsbaand. Jeg skal engang søge at vise mig erkjendtlig for det Bryderi, jeg saaledes volder dig, og rimeligvis oftere vil komme til at volde dig; for flere Penge har jeg endnu ikke Brug og lader dem derfor blive derhjemme; thi jeg tror, at du vil passe lige saa godt paa mine Penge som paa dine egne; om en à to Maaneder vil jeg nok komme til at bede dig sende mig ialfald nogle af dem.

Jeg vil nu endnu blot bede dig bringe begge Tanter, begge, hjemmевærende Søstre og endelig den paa Nesoddens Snemark

dvælende Rype min hjerteligste Hilsen, ligesaa Fru Zuleika og hendes Mand, hvis du ser dem, og hvem der ellers maatte spørge efter mig; de lever forhaabentlig alle vel og det samme haaber jeg er Tilfældet med din kloge og snille Kjæreste.¹¹ Dig selv og Eder alle ønsker jeg et godt og velsignet Nytaar. Der skal jo være megen Sne og koldt i Norge; her er stadig Regn. Med mange Hilsener din hengivne Fætter

Alexander

Jeg har foretrukket at sende ogsaa Kvitteringen for de Penge, du skal modtage af Qvæstor, til dig. Jeg har kvitteret for 1000 Kroner istedetfor 400, fordi jeg fik 600 forskudsvis; du vil derfor, naar du overleverer denne Kvittering, faa min foreløbige Kvittering for de 600 Kroner udleveret; denne maa du helst strax tilintetgjøre. Jeg tilskriver samtidig Qvæstor om dette, og du har saaledes blot at aflevere Kvittering og Fuldmagt til ham, saa faar du forhaabentlig uden Omstændigheder de 400 Kroner (og den foreløbige Kvittering for de 600). A dieu!

Brev nr. 5. Alexander Seippel til Jacob Aall Faye 13. september 1883

Leipzig, 13 Sept. 1883

Kjære Fætter!

Jeg modtog i sin Tid rigtig dit Brev samtidig med de 600 Kroner, du sendte mig gennem Banken, og takker dig hjerteligst for dit i den Anledning havde Besvær. Siden jeg sidst skrev til dig, har jeg lidet Nyt oplevet og saaledes ikke Meget at fortælle. Dog kom jeg netop tilbage fra en liden Udflugt til Berlin, hvor jeg efter Onkel Valdemars Invitation har tilbragt nogle Dage hos ham. Jeg havde det der naturligvis særdeles hyggeligt og tog ogsaa det Meste af Berlins Seværdigheder i Øiesyn, om hvilke jeg imidlertid kan spare at udtale mig, da du jo selv har gjort personligt Bekjendskab dermed. Byen selv gjorde paa mig et fordelagtigere Indtryk end jeg havde ventet. Der er virkelig gjort særdeles meget for at give den et tiltrækkende Udseende, og der hersker i dens bedre Kvarterer en mageløs Orden og Renlighed. Isærdeleshed blev jeg overrasket af de smukke Alleer, hvormed saa mange Gader (ikke alene «Unter den Linden») ere prydede. Enkelte Punkter af Omegnen, isærdeleshed Charlottenburg og den derfra til Berlin førende prægtige Spadseregang, fortjener ogsaa al Anerkjendelse. Vore australiske

Slægtninge leve fremdeles særdeles vel og være som altid
 elskværdige.¹² Tante Annie er en nobel Charakter og hendes
 Godhed for hendes Mands Slægtninge er beundringsværdig. Jeg tror
 virkelig, at hun betragter dem næsten som sine egne. Børnene havde
 naturligvis voxet en hel Del, isærdeleshed Ida, som nu gjerne kunde
 optræde som voxen Dame, saa stor og udviklet som hun er. Jeg tror
 forresten, du havde ret i, at hun, omend elskværdig og venlig, er
 mindre naturlig og ligefrem end Søsteren Maud, som forresten
 endnu er et fuldstændigt Barn. Alle Børnene drive af Livsens Magt
 paa med Musik; Ida spiller Piano, Augustus og Erik blæser Cornet,
 Maud spiller Violin, og lille Arthur lærer at blæse paa Fløite. Ida og
 Maud besøger to Gange om Ugen en Malerskole. Alle ere de
 naturligvis beskæftigede med at tilegne sig det tyske Sprog, hvori de
 ogsaa nu ere ganske vel hjemme. Jeg skulde ønske, at de ogsaa vilde
 tale det med mig; men dette syntes de ikke at vilde vove paa; den
 evige Engelsk, hvori det ofte skorter mig stærkt paa Ord, generer mig
 og er en Skranke mellem dem og mig i vor Omgang.¹³ Jeg gjorde
 nu ogsaa Bekjendtskab med Mrs Robinson (som jeg forresten
 engang tidligere har seet, for 16 Aar siden) og de to Misser Eliza og
 Alice Gay samt deres Broder Charles Gay. Dette var særdeles
 elskværdige Mennesker at omgaaes med; de behandlede mig ganske
 som et Medlem af deres egen Familie. De nævnte Frøkener er
 forresten efter min Smag ikke smukke og ligesom alle hine rige
 Insulanere i mine Øine altfor fine.¹⁴

Jeg kan desværre heller ikke denne Gang, kjære Jacob, forskaane
 dig for det gamle Omkvæd paa mine Breve, hvilket nu saa ofte har
 skurret i dine Øren med de umelodiske Ord; «Send mig flere Penge!»
 Du er vel forundret over, at de 600 Kroner har taget en saa snarlig
 Ende. Men for det Første havde jeg, da jeg fik dem, allerede levet en
 Stund paa Laan, og for det Andet har jeg netop i den sidste Tid
 maattet skaffe mig en Del nye Klæder, da jeg ikke længer
 anstændigen kunde vise mig i de gamle norske Filler. Hvad jeg
 endnu har tilbage kommer vist meget snart til at stryge med, da jeg
 netop staar i Begreb med at foretage en Udflugt gjennem
 Thüringen; jeg har nemlig i Unzfelts Fødeby Schmalkalden Noget
 at udrette for ham¹⁵ og tænker dermed at forbinde en Fodtur, for at
 jeg kan tage lidt krafivere fat paa det kommende Aars studier. Det
 er derfor min Bøn til dig, at du nu strax vil sende mig hvad du har
under Hænde eller i en Fart kan faa fat i f. E. 300 (eller ialfald
200) Kroner. Opsæt det ikke uden Nødvendighed nogen Dag, saa er
 du snil; jeg kan ellers let komme i Forlegenhed. Send disse Penge
 paa samme Maade som sidst; (thi dette var en fortrinlig og grei
 Maner), altså gjennem Creditbanken til den herværende Bank,

hvor jeg da kan afhente Beløbet, legitimerende mig med mit Pas. Saa vilde jeg ogsaa anmode dig om at lade mig vide min Status, navnlig, hvad jeg kan gjøre Regning paa at faa mig tilsendt i Slutningen af October; glem ikke dette, da jeg nemlig derefter maa gjøre mine Beregninger. Thi da begynder Semestret og jeg har Forelæsningsgebyhrer og Andet at betale.

Jeg kommer senere til at bede dig om at besørge mig tilsendt endel Bøger fra Universitetsbibliotheket, men da dette endnu ikke har nogen Hast, vil jeg vente dermed, indtil jeg har faaet dit Svar paa dette Brev. Jeg tænker det er bedst at du skriver til mig denne Gang under Adressen Poste restante, Leipzig, da jeg, naar dit Brev kommer muligens endnu kan være i Thüringen.

Du talte i dit forrige Brev om, at du havde laant nogle af mine Penge. Det forstaar sig naturligvis af sig selv, at du kan disponere, som du vil over hvad du har under Hænde af Mit, blot du ikke lader mig i Stikken, naar jeg er i Knibe. Det er snarere en Ære for mig, at jeg kan laane til en saa velholden og formuende Mand som dig. Det har heller aldrig nogen farlig Hast med Tilbagebetalingen. Kun maa jeg nu i Høst tage hvad jeg kan faa, siden jeg er kommet lidt i Agterhaand. Den 11te December forfalder den første Del af mit nye Stipendium til Udbetaling, og jeg er da igjen ovenpaa Fliserne. Men til den Tid faar jeg slaa mig igjennem med Bibliothekspengene. Derfor er det, jeg saa gjerne vil vide, hvad jeg kan faa i October. - Det vilde forresten glæde mig, om du engang imellem vilde gaa i Theatret paa min Regning, da jeg ved, du er en stor Ven deraf. Lev nu vel og vær ikke for vred for mit Plageri. Hils hjerteligst din Mama, Tante Amalie, Sophie, Antonette, Julie, ogsaa Borsum og hvem der ellers maatte spørge efter mig, og vær selv med de bedste Ønsker for dig og dine hilset af din hengivne Fætter

Alexander.

Noter

¹Husvælselse = litt., foreld., her nok i betydningen sjælelig lindring, oppmuntring.

²Enten kusinen Ida Constance Faye (1857-1901) i Drammen eller kusinen Ida Elisabeth Knudsen (1868-1941) på Hawaii, mest trolig den siste som var besøk i Europa med familien i 1883 og som Alexander Seippel besøkte både i Wien og Berlin senere samme år, se brev nr. 5 nedenfor og Etterslektstre i Appendiks II.

³Det har ikke vært mulig å identifisere denne Fabricius nærmere, men han var åpenbart en av de «steingale» som Setesdalen i sin tid var så rik på. Han minner ikke så rent lite om Alexander Seippels egen far, kf. Knud Knudsens beskrivelse av konsul Seippel i artikkelteksten. De «steingale» var en slags norsk variant av gullgraverne i California, eventyrere på jakt etter kopperårer, smykkestenar og andre bergarter i den norske

fjellheimen. Karakteristikken av de «steingale» får stå for artikkelforfatterens regning.

⁴Trev = foreld., galleri (i kirke).

⁵Carl Peter Gullichsen, f. 1848, teol. kand. 1872, sogneprest til Valle 1880.

⁶Professor Heinrich Leberecht Fleischer (1801-88) ved Universitetet i Leipzig og Alexander Seppels lærer under studietiden 1882-84. Den kjente orientalsisten, professor Jens Petter Broch (1819-86) ved Universitetet i Christiania var disippel av Fleischer. Etter initiativ fra Jørgen Løvland ble Seippel som kjent utnevnt til Brochs etterfølger ved hans bortgang i 1886.

⁷Kvestor = univ., embedsmann som forestår et universitets penge- og regnskapsvesen.

⁸Ang. denne Unzfelt, se brev nr. 5 nedenfor, hvor det opplyses at hans fødested er Schmalkalden, det samme som faren Ferdinand Seippel; med andre ord kan denne Unzfelt være en fjern slektning av Alexander.

⁹I det neste brevet til fetteren skriver Seippel fra Leipzig 19.02.1883: «Jeg har faaet hvad der er kommet ud af Fedraheimen iaar, men maa tilstaa at jeg savner Garborgs hvasse Smaastykker; meget af dens Indhold nu 'smakar fyr' meg som usalta mat', som det hedder i Stevet; imidlertid er det nu redigeret i en rosværdig Aand og man bør under alle Omstændigheder støtte den for Sagens Skyld».

¹⁰Konvenere = foreld., hvis det passer seg slik el.l.

¹¹Hans senere kone Sara Elise Severine Nergaard Havig (1857-1944). De ble gift i 1885.

¹²Om «Onkel Valdemar» og hans familie, se Etterslektstre i Appendiks II.

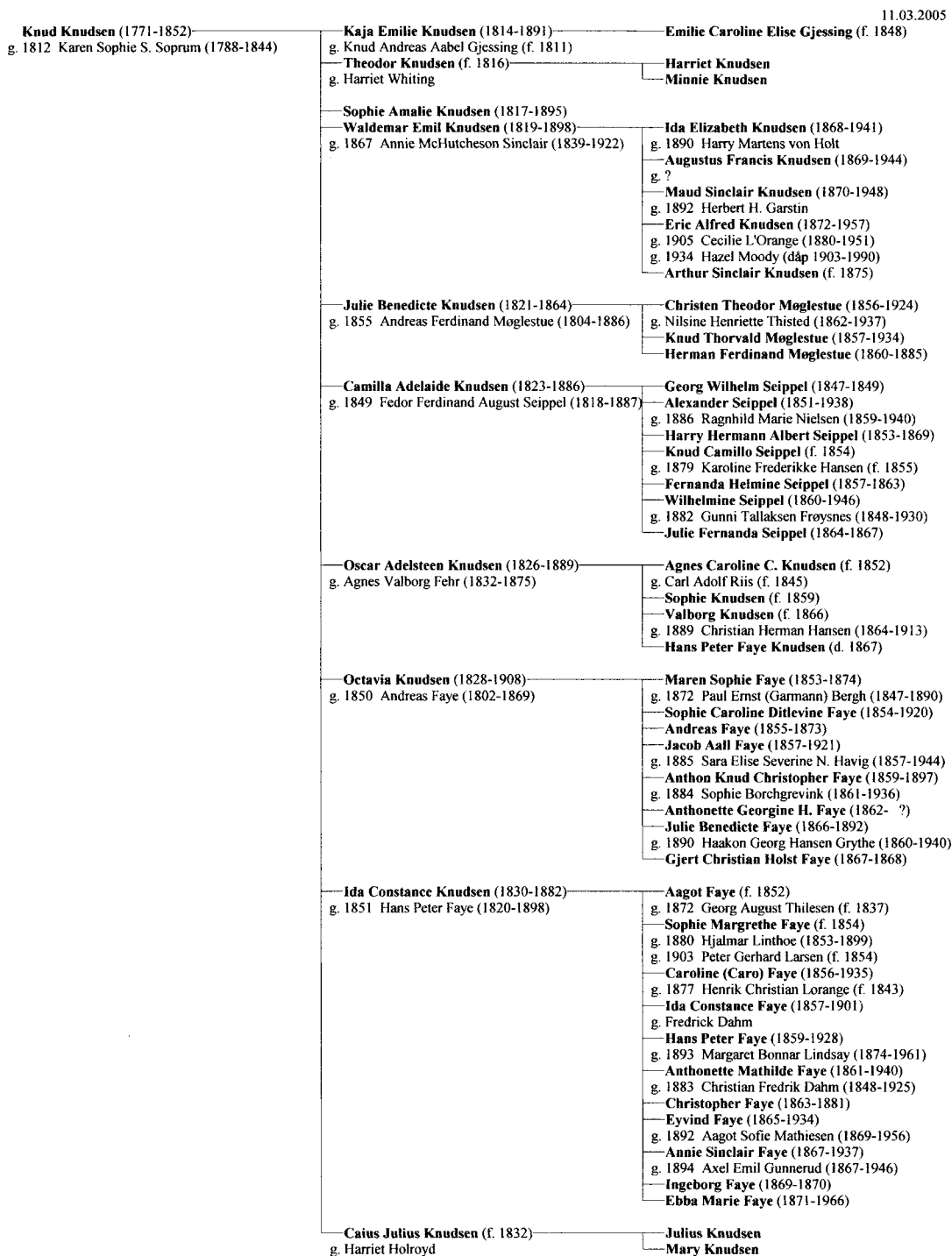
¹³Språkdirektør Sylfest Lomheim syntes dette utsagnet var kulturhistorisk interessant; at den ellers så språkmektige Seippel hadde et mangelfullt ordforråd på engelsk, kan i vår anglifiserte tidsalder fortone seg som et paradoks, men på denne tiden var de ledende kulturspråk tysk og fransk, ikke engelsk.

¹⁴Med 'Insulanere', som vel neppe er et begrep i seg selv, må Seippel her ha hatt i tankene adjektivet 'insulær', det som hører til, er karakteristisk for en øy eller dens beboere, i dette tilfellet rike frøkner av skotsk herkomst fra De britiske øyer eller fra Hawaii. Mrs. Robinson og medlemmene av Gay-familien var slektninger av Waldemar Knudsens kone Annie McHutcheson Sinclair (1839-1922), alle av gamle skotske klanfamilier, som først hadde slått seg ned på New Zealand, i Canada og senere på Hawaii.

¹⁵Se brev nr. 1 ovenfor.

Appendiks II

Magistratpresident Knud Knudsens etterkommere. *Etterslektstre*

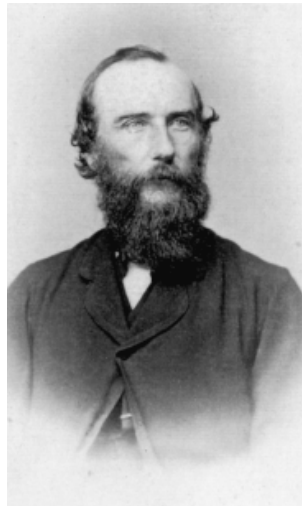

Appendiks III

Magistratpresident Knud Knudsens etterkommere. *Familiealbum*

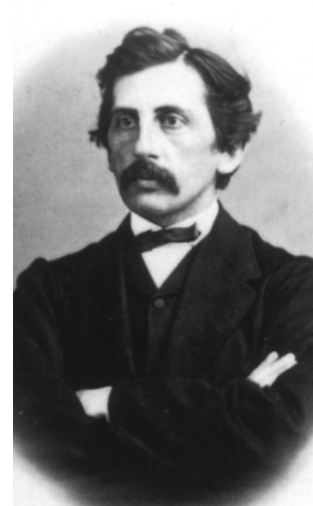
Karen Sophie Svendsen
Soprum (1788-1844).

Waldemar Emil Knudsen
(1819-98). Foto ca. 1875.

Oscar Adelsteen Knudsen
(1826-89).

Caius Julius Knudsen
(f. 1832).

Søstrene Knudsen rundt 1870. Fra venstre Sophie Amalie Knudsen (1817-95), Octavia Faye (1828-1908), Camilla Adelaide Seippel (1823-86), Kaja Emilie Gjessing (1814-91) og Ida Constance Faye (1830-82). Julie Benedicte Møglestue døde i 1864.

Knud Knudsen (1771-1852). Portrettet av Knud Knudsen skal være en gammel daguerreotypi som Alexander Seippel fikk kopiert hos en fotograf i Christiania og sendt til sine kusine Ida Elizabeth Knudsen von Holt på Hawaii.

Var Dypvåg kirke en høgendeskirke?

Om Dypvåg kirke og samfunnet rundt i middelalderen

Håkon Haugland

Innledning

I jubileumsboken om Dypvåg kirke skriver arkeologen Håkon Christie at «når den har fått sin idylliske beliggenhet her i den frodige dalsenkingen på Dypvåg gård, kunne det henge sammen med at den ble reist av en stormann som privatkapell på ættegården».¹ Oppfatningen av Dypvåg kirke som et opprinnelig privatkapell, en såkalt høgendeskirke, er utbredt. Men er det sannsynlig at Dypvåg kirke var en slik høgendeskirke?

Dypvåg kirke med prestegården til venstre og Askerøya og Sandøya i bakgrunnen. Foto ca. 1930 Normann. Aust-Agder kulturhistoriske senter.

